

บทที่ ๒

ภูมิปัญญาของประชาชนในตำบลน้ำริด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษาได้มุ่งเน้นที่จะศึกษาแนวคิดทฤษฎีและกระบวนการเสริมสร้างภูมิปัญญาของประชาชนในตำบลน้ำริด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานีซึ่งได้ศึกษาจาก ชั้นปฐมภูมิจากพระไตรปิฎกและชั้นทุติยภูมิจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ผลงานทางการศึกษาและวิจัยได้มีความละเอียดขึ้นจึงได้นำแนวคิดต่างๆ ไว่ดังต่อไปนี้

๒.๑ ความหมายของภูมิปัญญา

๒.๒ เกี่ยวกับแนวคิดภูมิปัญญา

๒.๓ กระบวนการสร้างภูมิปัญญา

๒.๔ คุณค่าและประโยชน์ของภูมิปัญญา

๒.๕ ข้อมูลเกี่ยวกับตำบลน้ำริด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

๒.๖ ภูมิปัญญาของประชาชนในตำบลน้ำริด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

๒.๗ สรุปภูมิปัญญา

๒.๑ ความหมายของภูมิปัญญา

ภูมิปัญญา ตรงกับภาษาอังกฤษว่า (Wisdom) เป็นคำเรียกสำหรับความรู้ความสามารถ และทักษะการดำรงชีวิตจากประสบการณ์ของมนุษย์ที่เข้าใจจริงและเคยผ่านกระบวนการความคิดสร้างสรรค์หรือการแก้ปัญหาเพื่อให้เกิดผลมาแล้วมีความสลับซับซ้อนหลายมิติที่เราจะต้องคำนึงถึงหรือนำมาใช้งานในระดับต่างๆ ภูมิปัญญาเป็นนามธรรมไม่มีตัวตนที่สามารถที่จะจับต้องได้ เป็นความสำนึกความคิดความจำเป็นสิ่งที่อยู่ในตัวเราหรืออยู่ในทุกคนที่อยู่รอบๆ ตัวเรา สิ่งเหล่านี้ได้ถูกสร้างสมไว้มากมายและเป็นระยะยาวนานแต่สามารถมองเห็นได้จากการแสดงออกจากการปฏิบัติ และผลผลิตที่เกิดขึ้นโดยมีคำที่ใช้เรียกว่า ภูมิปัญญาอย่างแพร่หลาย เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาไทยหรือบางครั้งเรียกว่าผู้สืบทอดความรู้ซึ่งในความหมายเหล่านั้นได้มีนักศึกษาหลายท่าน ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นกันไว้มากมาย ดังนี้^๑

สามารถ จันทรสุรีย์ จากอดีตถึงปัจจุบันชาวชนบทได้ใช้สติปัญญาของตนสั่งสมความรู้เพื่อการดำรงชีวิตมาตลอดและมักถ่ายทอดสติปัญญาเหล่านั้น จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง

^๑ กนกพร ฉิมพลี, “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานกรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา”, *ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*, (กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๕), หน้า ๘.

จนกลายเป็นพื้นเพรากฐานของความรู้ของชาวบ้านที่เรียกกันว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเรื่องของ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่กับสังคมมนุษย์มาช้านานและเป็นการดำรงในชีวิต ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่น โดยมีการปรับสภาพการดำเนินงาน ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความสามารถในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาของชุมชน ปัญหาในการ ดำรงชีวิต และปัญหาในการประกอบอาชีพโดยที่ปราชญ์ชาวบ้านเหล่านี้ได้มีกระบวนการวิเคราะห์ และสังสมประสบการณ์มาเป็นเวลานานเป็นที่ยอมรับนับถือของคนทั่วไปจากการสัมมนาของนิสิต ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์^๒

เอกวิทย์ ณ ถลาง ภูมิปัญญาคือความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถความชัดเจน ที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ในปรับตัวและดำรงชีพในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรมที่พัฒนาสืบสานกันมาเป็นความรู้ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่เป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวกับสภาวะต่างๆในพื้นที่ที่ชุมชนนั้นตั้ง ถิ่นฐานอยู่^๓

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ๒๕๔๘ ได้กล่าวถึง ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการ เรียนรู้ เลือกสรร ประยุกต์ พัฒนาและถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อนำมาใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนา วิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และเหมาะสมกับยุคสมัย^๔

เสรี พงศ์พิศ กล่าวถึง ภูมิปัญญาว่าเป็นศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิตซึ่งผู้คนได้ สั่งสมสืบทอดกันมาช้านานจากพ่อแม่ปู่ย่าตายายสู่ลูกหลานจากคนรุ่นสู่อีกรุ่นหนึ่ง จากอดีตถึงปัจจุบัน ภูมิปัญญาเป็นศาสตร์ คือ เป็นความรู้ที่มีคุณค่าดีและงามที่คนได้ค้นคิดขึ้นมาไม่ใช่ด้วยสมองแต่เพียง อย่างเดียวแต่ด้วยอารมณ์ ความรู้สึก ญาณทัศนะ คือ ด้วยจิตวิญญาณ^๕

สิริกร ไชยมา กล่าวถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าภูมิปัญญาชาว หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ชาวบ้านหรือทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นจากสติปัญญา ความสามารถของชาวบ้านเองเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาหรือใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม กับยุคสมัยโดยมีกระบวนการสั่งสมสืบทอดและกลั่นกรองกันมาเป็นเวลายาวนานจนเป็นเอกลักษณ์ ของท้องถิ่น^๖

^๒สามารถ จันทร์สุรย์, ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์ พรินตติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๖), หน้า ๙.

^๓เอกวิทย์ ณ ถลาง, ภูมิปัญญาชาวบ้านสู่ภูมิภาค: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้าน (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๐), หน้า ๑๑-๑๒.

^๔สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ๒๕๔๘, ภูมิปัญญาไทย, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.thaiwisdom.org/wisdom.html> [๒๐ พ.ย. ๒๕๕๗].

^๕เสรี พงศ์พิศ, “แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน”, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ภูมิปัญญาไทย. (๒๕๔๖), หน้า ๔๔.

^๖สิริกร ไชยมา, “ภูมิปัญญาในท้องนาชีวิตชาวล้านนาแพร่โครงการพัฒนาท้องถิ่นกับหลักสูตรท้องถิ่น โรงเรียนร่องกวางอนุสรณ์อำเภอร่องกวาง,(แพร่:แพร่อุตสาหกรรมการพิมพ์, ๒๕๔๔): หน้า ๒.

ยิ่งยง เทาประเสริฐ ภูมิปัญญาพื้นบ้านให้หมายความว่า เป็นองค์ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ที่สั่งสมและสืบทอดกันมาอันเป็นความสามารถและศักยภาพในเชิงแก้ปัญหาการปรับตัวเรียนรู้และสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่เพื่อการดำรงอยู่รอดของเผ่าพันธุ์จึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติเผ่าพันธุ์และเป็นวิถีของชาวบ้าน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นได้เองและนำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นเทคนิควิธี เป็นองค์ความรู้ของชาวบ้าน ทั้งทางกว้างและทางลึก ที่ชาวบ้านคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัยความเหมือนกันของภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ เป็นองค์ความรู้ และเทคนิคที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ ซึ่งได้สืบทอดและเชื่อมโยงมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันความต่างกันของภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ภูมิปัญญาไทยเป็นองค์ความรู้และความสามารถโดยรวม เป็นที่ยอมรับในระดับชาติ ส่วนภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้และความสามารถในระดับท้องถิ่นซึ่งมีขอบเขตจำกัดในแต่ละท้องถิ่น เช่น ภาษาไทยเป็นภูมิปัญญาไทย ในขณะที่ภาษาอีสานเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

ผู้ทรงภูมิปัญญาไทย หมายถึง บุคคลผู้เป็นเจ้าของภูมิปัญญา หรือเป็นผู้นำภูมิปัญญาต่าง ๆ มาใช้ประโยชน์จนประสบความสำเร็จ มีผลงานดีเด่นเป็นที่ยอมรับและได้รับการยกย่องในฐานะเป็นผู้เชี่ยวชาญ สามารถเผยแพร่และถ่ายทอดเชื่อมโยงคุณค่าของภูมิปัญญาในแต่ละสาขานั้นๆ ให้แพร่หลายไปอย่างกว้างขวาง

ปราชญ์ชาวบ้าน หมายถึง บุคคลผู้เป็นเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้าน และนำภูมิปัญญา มาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตจนประสบผลสำเร็จสามารถถ่ายทอดเชื่อมโยงคุณค่าของอดีตกับปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม ความเหมือนกันระหว่างผู้ทรงภูมิปัญญาไทยกับปราชญ์ชาวบ้าน คือ บทบาทและภารกิจในการนำภูมิปัญญาไปใช้แก้ปัญหา และการถ่ายทอดเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงจากอดีตถึงปัจจุบัน ส่วนความแตกต่างกันนั้นขึ้นอยู่กับระดับภูมิปัญญาที่จะนำไปแก้ปัญหาและถ่ายทอดกล่าวคือ ผู้ทรงภูมิปัญญาไทยย่อมมีความสามารถหรือภารกิจในการนำภูมิปัญญาระดับชาติไปแก้ปัญหา หรือถ่ายทอด หรือผลิตผลงานใหม่ๆ ที่มีคุณค่าต่อประเทศชาติโดยรวม ส่วนปราชญ์ชาวบ้าน มีความสามารถหรือภารกิจในการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นไปแก้ปัญหา หรือถ่ายทอดในท้องถิ่นอย่างไรก็ตาม ภูมิปัญญาไทยและ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ย่อมมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกัน เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นถือว่าเป็นฐานหลักแห่งภูมิปัญญาไทยเปรียบเหมือนฐานเจดีย์^๗

คำว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ภูมิปัญญาที่ถูกนำไปพัฒนาท้องถิ่นซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ถูกนำไปใช้เป็นการยกระดับองค์ความรู้และความสามารถสู่การพัฒนาท้องถิ่นโดยท้องถิ่นแต่ละแห่งอาจมีความเหมือนหรือต่างกันได้ทั้งนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการพัฒนาอยู่เรื่อยๆจนเกิดเป็นองค์

^๗ยิ่งยง เทาประเสริฐ, “ศักยภาพของภูมิปัญญาพื้นบ้าน”,วารสารการศึกษาแห่งชาติ” ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๕ (มิถุนายน-พฤษภาคม ๒๕๓๗): ๑๗ – ๒๖.

ความรู้ใหม่และองค์ความรู้ใหม่นี้ก็ถูกพัฒนาต่อไปเป็นองค์ความรู้ใหม่อีกซึ่งมีวัฏจักรในการเกิดขึ้นและพัฒนาองค์ความรู้ใหม่อยู่เรื่อยๆ โดยลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นมี ๕ ประการ คือ

๑. มีวัฒนธรรมเป็นฐาน

๒. มีลักษณะผสมผสาน

๓. มีความเชื่อมโยงกับความเชื่อ

๔. เน้นการปฏิบัติที่ถูกทำนองคลองธรรมและพฤติกรรมของมนุษย์

๕. เน้นพฤติกรรมกลุ่มของหน่วยงานทางสังคมและสถาบันสังคม หรืออาจกล่าวโดยสรุปว่า ภูมิปัญญาเป็นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นประโยชน์แก่คนทุกระดับ มีลักษณะเด่น คือ สร้างจิตสำนึกเป็นหมู่คณะทั้งในระดับครอบครัวและเครือญาติ พื้นเพจากฐานความรู้ของชาวบ้านหรือความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ด้วยตนเองหรือเรียนรู้จากบรรพบุรุษหรือความรู้ที่สั่งสมสืบทอดกันมา ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม อันเป็นสติปัญญาเป็นความรู้ที่ชาวบ้านคิดได้เอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป^๔

จากการศึกษาความหมายของภูมิปัญญา สรุปได้ว่า ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ความสามารถที่ได้สั่งสมสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน แต่กระบวนการสั่งสมสืบทอดกันมานี้ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะตระกูลใดตระกูลหนึ่ง แต่กระจายความรู้ให้ทั่วทั้งหมู่บ้านหรือท้องถิ่นนั้นๆ อาจจะประสบปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น จึงทำให้ชุมชนหรือท้องถิ่นคิดหาวิธีแก้ไขจึงเกิดเป็นความรู้ร่วมกันเรียกว่าภูมิปัญญาชาวบ้านหมายถึง องค์ความรู้ที่เกิดจากกระบวนการคิด ทำเพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาของชาวบ้านเองและอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตแต่ละวันของคนในชุมชนเพื่อให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมพัฒนาและถ่ายทอดสืบทอดกันมา ภูมิปัญญาเป็นศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิตซึ่งผู้คนได้สั่งสมสืบทอดกันมาช้านานจากพ่อแม่ปู่ย่าตายายสู่ลูกหลานจากคนรุ่นสู่อีกรุ่นหนึ่งจากอดีตถึงปัจจุบันภูมิปัญญาเป็นศาสตร์คือเป็นความรู้ที่มีคุณค่าดีและงามที่คนได้ค้นคิดขึ้นมาไม่ใช่ด้วยสมองแต่เพียงอย่างเดียวแต่ด้วยอารมณ์ ความรู้สึก ญาณทัศนะ คือด้วยจิตวิญญาณ ภูมิปัญญาสามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สมดุลกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัยและสามารถเป็นความคิดที่จะสามารถร่วมพัฒนาประเทศชาติได้ต่อไปในอนาคต

๒.๒ เกี่ยวกับแนวคิดของภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นความรู้ที่ได้จากการสืบทอดความรู้ ความคิด ความเชื่อต่างๆ ที่เกิดขึ้น เก็บสั่งสมเป็นประสบการณ์เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น เป็นองค์ความรู้ที่รวบรวมมาจากความรู้หลายๆ ด้าน ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในสังคมไทย และชุมชนต่างๆ เกิดจากประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนนั้นๆ ที่ผ่านการคัดกรอง เรียนรู้ปรับแต่งและได้รับการสืบทอดกันมาในชุมชน

^๔เทิดชาย ช่วยบำรุง, ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๔), หน้า ๔๖.

เพื่อใช้แก้ปัญหา และพัฒนาวิถีชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้นให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลง จึงมีการศึกษารวบรวม ถ่ายทอด พัฒนาและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่นชุมชนและประเทศชาติภูมิปัญญาเป็นไปอย่างต่อเนื่อง อย่างไม่ขาดสายเป็นลักษณะของความสัมพันธ์ภายในโดยชาวบ้านกันเอง ทำให้สังคมชาวบ้านเป็นปึกษา แผ่นมั่นคงไม่แตกสลายภูมิปัญญา จึงเปรียบเสมือนเชือกร้อยรัดคนในสังคมชุมชนให้มีความสัมพันธ์ที่ดี มีอธยาศัยไมตรีจิตที่ดีต่อกัน ภูมิปัญญาไม่เพียงแต่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์เท่านั้น แต่ยังได้เชื่อมไปถึงมนุษย์กับธรรมชาติให้อยู่ด้วยกันอย่างเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันคนในชุมชนจึงไม่ได้คิดว่าตัวเองแปลกแยกจากธรรมชาติ ความสัมพันธ์ภายในชุมชนจึงมีทั้งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และมนุษย์กับธรรมชาติ แต่ต่อมาการพัฒนาประเทศชาติในช่วงที่ผ่านมาได้รับเอาวัฒนธรรมในยุควัฒนธรรมชาวตะวันตกเข้ามา กับมองว่าภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่ไม่ทันสมัยกับการพัฒนาในโลกปัจจุบัน แต่กลับไปเน้นวิทยาการเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาพัฒนาประเทศกันอย่างล้นหลาม ประชาชนโดยส่วนมากกลับนิยมชมชอบกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ จนลืมองค์ความรู้เดิมที่มีอยู่ในท้องถิ่นกันสิ้น แต่แล้วปัญหาก็ตามมาอย่างมากมายกลับการพัฒนาในยุคของเทคโนโลยีทางชาวตะวันตก ไม่ว่าจะเป็นปัญหาในด้านเศรษฐกิจฝืดเคือง ปัญหาคนว่างงาน ปัญหาระบบนิเวศกับสิ่งแวดล้อมในชุมชน สังคมและประเทศชาติ ทำให้รัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐต้องกลับมามองการพัฒนาแบบยั่งยืน บนพื้นฐานของรากหญ้าเพื่อเป็นรากฐานของประเทศชาติที่มั่นคงต่อไปในอนาคต การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านท้องถิ่น จึงได้ถูกนำมาหยิบยกอีกครั้งในการพัฒนาพื้นฐานของประเทศตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอีกครั้งของพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ท่านได้ตรัส พระราชทานพระราชดำรัสหลักปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ครั้งแรกในงานพระราชทานปริญญาบัตร ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๑๗ ไว้ว่า^๙

“การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกินพอใช้ของประชาชนเป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกฐานะทางเศรษฐกิจ ขึ้นได้รวดเร็วแต่ประการเดียวโดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศ และของประชาชนโดยสอดคล้องด้วยจะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่างๆ ได้ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวในที่สุด” การหันมายอมรับน้อมนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาเป็นข้อคิดในการดำรงชีวิตอยู่ด้วยความพอมีพอกินแล้ว ถือว่าได้สนับสนุนการวางรากฐานขั้นพื้นฐานของความพอเพียงดังมี ผู้รู้ได้ให้ข้อคิดไว้ ดังนี้

^๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ,พระราชดำรัส พอเพียง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [http://www.chaoprayanews.com/\[๓๐ พ.ย. ๒๕๕๗\]](http://www.chaoprayanews.com/[๓๐ พ.ย. ๒๕๕๗]).

พระมหาสมโภช ฐิตญาโณ ได้ศึกษาเศรษฐศาสตร์เชิงวิเคราะห์เศรษฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก จะเห็นได้ว่า หลักสัมมาอาชีวะหรือสัมมาอาชีพในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมิได้หมายถึงแต่การใช้แรงงาน เพื่อให้เกิดผลผลิต แล้วได้รับปัจจัยเครื่องเลี้ยงชีพเป็นผลตอบแทนมาโดยชอบธรรมเท่านั้น แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงหมายรวมถึงการทำหน้าที่อย่างถูกต้องด้วยทำให้การวัดคุณค่าของการงานอาชีพจะวัดเฉพาะการสนองความต้องการของคนอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ได้ไม่เพียงพอ เพราะอาจเป็นการวัดความสามารถในการตอบสนองความต้องการด้วยต้นทุนเท่านั้น โดยการพิจารณาการงานนั้นได้เกื้อกูลต่อชีวิตของคนนั้น ๆ หรือต่อสังคมหรือไม่หลักพุทธธรรมในศาสนาพุทธเน้นด้านจิตใจ เน้นที่เจตนาว่าเป็นการกระทำที่มีเจตนาดี หรือจิตเป็นกุศลแล้ว ย่อมคาดหวังได้ว่าผลลัพธ์ตามมาก็จะเป็นไปในทางที่ดีตามหลักกฎแห่งกรรม เพราะเจตนาดีหรือจิตที่เป็นกุศลอีกด้วยสัมมาอาชีพในที่นี้ต้องก่อให้เกิดผลอันเกื้อกูลต่อชีวิตและสังคมด้วยเช่นกันการดำเนินกิจกรรม เศรษฐกิจพอเพียงด้วยหลักสัมมาอาชีวะขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงย่อมหมายความว่าผลที่เกิดขึ้นในทางเกื้อกูลต่อมนุษย์และสังคม ด้วยเช่นนี้การดำรงเลี้ยงชีวิตด้วยการผลิตสิ่งที่ไม่ควรผลิตคือ อาวุธ เมรัย และยาพิษ หรือสารเคมีที่ใช้เป็นยาฆ่าแมลง สารเสพติดให้โทษ สารที่สร้างความมึนเมา ที่ทำให้ขาดสติและความยังคิดผิดศีลข้อ ๕ ย่อมถือได้ว่าไม่เป็นไปตามหลักสัมมาอาชีวะ ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หรือในกรณีของการผลิตที่มีขนาดใหญ่ด้วยระบบสายพานที่ทำให้มนุษย์กลายเป็นคน งานและคนงานกลายเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องจักรที่ใช้ในการผลิตเนื่องจากต้องทำงานในสภาวะที่บีบคั้น วุ่นวาย เร่งรีบ จึงเป็นเรื่องที่ไม่ใช่หลักสัมมาอาชีวะตลอดจนไม่ส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างสร้างสรรค์ พอเพียง พอประมาณ มีเหตุมีผล ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง^{๑๐}

ธวัช หมดเต๊ะ การจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) นั้นเป็นแนวคิดที่เริ่มจาก Senge'(เน้นด้านองค์การแห่งการเรียนรู้เพื่อการแข่งขัน) และ Drucker (KM คือ ภูมิจำลองความรู้ความเติบโตขององค์การในอนาคต และผลิตภาพจะผลิดอกออกผลได้โดยความรู้เป็นตัวนำ) โดยแนวคิดนี้ได้รับการยอมรับและนำมาประยุกต์ใช้กันอย่างแพร่หลายในรูปแบบขององค์การภาคธุรกิจ ที่ให้ความสำคัญกับกลยุทธ์ด้านการบริหารจัดการความรู้ ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว การจัดการความรู้สามารถนำมาประยุกต์ในองค์การลักษณะอื่น ๆ เช่น องค์การชุมชน หรือกลุ่มในชุมชน ที่มีการรวมตัวกันเพื่อบริหารจัดการสินค้าและบริการภายในชุมชน อย่างเป็นระบบ แบบแผน นำความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนมาทำให้เกิดคุณค่า และคุณประโยชน์แก่ชุมชน ทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยมี

^{๑๐}พระมหาสมโภช ฐิตญาโณ, “ศึกษาเชิงวิเคราะห์เศรษฐศาสตร์ตามแนวพระไตรปิฎก”

สาขาปรัชญา ๒๕๓๖), หน้า ๔๙. อ้างใน พันโท วีรพล แพทย์ประสิทธิ์, “การรับรู้บทบาทของกองทัพในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงเฉพาะพื้นที่ป่าดงนาทามอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดอุบลราชธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๖๗.

ตัวความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเป็นทรัพยากรที่สำคัญนำมาสู่การจัดการแล้วเกิดผลดังกล่าวขึ้น ดังนั้นการจัดการความรู้ จึงเป็นศาสตร์ที่เป็นหัวใจเป็นพลังสำคัญและเป็นความจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศ^{๑๑}

เสรี พงศ์พิศ, วิจิต นันทสุวรรณและจำนงค์ แรกพินิจ. ได้กล่าวว่าประเทศฝรั่งเศส มีตัวอย่างของวิสาหกิจชุมชน โดยองค์การชุมชนจากประมาณ ๕๐ หมู่บ้าน ไม่ไกลจากเมืองลียง ทางภาคใต้ของฝรั่งเศส ซึ่งเป็นถิ่นกำเนิดของเหล้าไวน์ที่มีชื่อเสียง และหมู่บ้านที่นั่น มีการรวมตัวกันดำเนินวิสาหกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพราะมีภูมิประเทศสวยงาม มีหมู่บ้านเก่าแก่ วันหยุดสุดสัปดาห์จึงมีคนออกไปท่องเที่ยวในชนบทเป็นจำนวนมาก ทำให้องค์การชุมชนดังกล่าวรวมตัวกันทำงานในช่วงวันหยุด เพื่อประกอบการบริการนักท่องเที่ยว โดยการเปิดร้านอาหาร โดยการนำผลิตที่มีในท้องถิ่นออกจำหน่าย เช่น เหล้า ไวน์ เนย ฯลฯ ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นได้อย่างมาก ดังนั้นจะเห็นได้ว่าแนวคิดวิสาหกิจชุมชนในต่างประเทศนั้นเกิดขึ้นมานานแล้ว และแสดงให้เห็นว่าธุรกิจชุมชนเกิดจาก ความคิดสร้างสรรค์ ความสามารถ การรวมกลุ่มกันดำเนินงานของชุมชน โดยมองเห็นถึงจุดแข็ง จุดอ่อน และอุปสรรคต่างๆ สภาพแวดล้อมของพื้นที่ ที่ทำให้พวกเขาส่งเสริมสร้างธุรกิจที่เป็นของตัวเอง ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ รายได้และสวัสดิการ ระบบชุมชนที่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้เกิดชุมชนอยู่รอดท่ามกลางเศรษฐกิจที่มีความผันผวนได้อย่างยั่งยืน^{๑๒}

ดวงเดือน สมวัฒน์ศักดิ์ ได้กล่าวว่า สำหรับการพัฒนาประเทศไทยแนวใหม่ในปัจจุบัน มีการปรับเปลี่ยนมาจากอดีตที่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นหลัก จนมาเป็นฐานความคิดใหม่ คือ การเน้นกระบวนการพัฒนาศักยภาพของชุมชน ทำให้ชุมชนเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ ไม่ใช่การพัฒนาชุมชน(Community Development) แต่เป็นการช่วยให้ชุมชนพัฒนาศักยภาพของตนเอง (Community Empowerment) มากกว่า ดังนั้นกระบวนการพัฒนายุคใหม่จึงมีเป้าหมายอยู่ที่การพึ่งตนเองของประชาชน โดยวิธีการที่จะบรรลุเป้าหมายนี้คือ การส่งเสริมให้เกิดกระบวนการประชาชนที่เข้มแข็ง โดยการสนับสนุนการเกิดระบบเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งหมายถึงการจัดระบบความสัมพันธ์ใหม่ ระหว่าง คน ทรัพยากร และความรู้ อันเป็น ๓ ปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ การจัดการและการพัฒนาที่เกิดจากภายในชุมชนและท้องถิ่น ซึ่งค้นพบศักยภาพและทุนที่แท้จริงของตนเอง คือ ทุนที่เป็นทรัพยากร ผลิตผล ความรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งทุนทางสังคม หรือเรียกอีกนัยหนึ่งว่า ทุนชุมชน นั่นเองประเทศไทยมีแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจที่เป็นรูปธรรมและกำหนดขึ้นเป็นพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ โดยมีหลักการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง ซึ่งจำนวนหนึ่งอยู่ในระดับที่ไม่พร้อมจะเข้ามาแข่งขันทางการค้า ให้ได้รับการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นการสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกันการพัฒนาความสามารถในการจัดการ และพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้ระบบเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพัฒนาไปสู่การเป็น

^{๑๑} ธวัช หมดเต๊ะ The New Knowledge Management การจัดการความรู้ยุคใหม่.วารสารลักทอสายใยแห่งความรู้. (กันยายน-ตุลาคม):๒๕๔๗ หน้า ๒๕.

^{๑๒} เสรี พงศ์พิศ, วิจิต นันทสุวรรณ และจำนงค์ แรกพินิจ. . วิสาหกิจชุมชน : แผนแม่บทแนวคิด แนวทาง ตัวอย่าง ร่างพระราชบัญญัติ. กรุงเทพมหานคร:ภูมิปัญญาไทย.๒๕๔๔ หน้า ๓๓-๕๐

ผู้ประกอบการของหน่วยธุรกิจที่สูงขึ้นจากแนวคิดข้างต้นสามารถสรุปความหมายของวิสาหกิจชุมชนของประเทศไทยซึ่งกรมการพัฒนาชุมชน^{๑๓}

อุมาพร กาญจนตลอด ได้ศึกษา เรื่อง บทบาทของหน่วยงานภาครัฐในการสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้กล่าวว่า จากแนวคิดสามารถสรุปความหมายของวิสาหกิจชุมชนของประเทศไทยซึ่งกรมการพัฒนาชุมชน อธิบายไว้ว่าวิสาหกิจชุมชน คือ กิจการที่ชุมชนและคนในชุมชนเป็นเจ้าของกิจการผลิตสินค้า กิจการให้บริการ หรือ กิจการอื่นๆ เพื่อสร้างรายได้ และการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน โดยการนำ พุทธทางสังคมที่มีอยู่ได้แก่ ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิตวัฒนธรรม ประเพณี ทรัพยากรท้องถิ่น ฯลฯ ผนวกกับการบริหารจัดการสมัยใหม่ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการเรียนรู้ของชุมชนซึ่งไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมประเทศไทยมีแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจที่เป็นรูปธรรมและกำหนดขึ้นเป็นพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ โดยมีหลักการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง ซึ่งจำนวนหนึ่งอยู่ในระดับที่ไม่พร้อมจะเข้ามาแข่งขันทางการค้า ให้ได้รับการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการ และพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้ระบบเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถพัฒนา ไปสู่การเป็นผู้ประกอบของหน่วยธุรกิจที่สูงขึ้น^{๑๔}

๒.๓ กระบวนการสร้างภูมิปัญญา

กระบวนการทางปัญญา หรือที่เรียกว่า Cognitive Process ที่สังเกตได้จากความเป็น “มนุษย์” ของชาวบ้าน คือ มีการเชื่อมโยงความรู้ใหม่ที่ได้รับเข้ามา และเกิดการ Link กับความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิมที่ตนเองมี และสร้างความหมายในสิ่งที่ตนเองรู้ (Meaning Making) จนเกิดเป็นความหมายที่ลึกซึ้ง (Meaningful) และเกิดเป็นความเข้าใจ (Understanding) และสื่อออกมาไม่ว่าจะเป็นคำพูด การกระทำหรือพฤติกรรม เช่น พฤติกรรมการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน ก็เริ่มมาจากกระบวนการทางปัญญาของคน ชุมชน หลอมรวมกันเป็นภาพรวมของชุมชนเกิดขึ้น นอกจากนี้สิ่งสำคัญที่ได้พบคือ กระบวนการคิดของชาวบ้าน (Thinking Process) ผู้ซึ่งเรียกและมองตนเองว่าจบแค่ ป.๔ ซึ่งมีทั้งการวิเคราะห์ การคิดเชิงบูรณาการ การคิดเชิงวิจารณ์ญาณ และการคิดเชิงวิพากษ์ที่มีต่อประเด็นการพัฒนาการดูแลตนเองในชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการทางปัญญาของชาวบ้านมีอยู่แล้ว ภาระที่สำคัญ คือ ว่าจะส่งเสริมให้เขาใช้กระบวนการทางปัญญานี้ได้เต็มศักยภาพได้อย่างไร^{๑๕}

^{๑๓} ดวงเดือน สมวัฒน์ศักดิ์. วิสาหกิจชุมชน. ชัยนาท: กรมส่งเสริมการเกษตร. ๒๕๔๘. หน้า ๑.

^{๑๔} อุมาพร กาญจนตลอด. ๒๕๕๐. “บทบาทของหน่วยงานภาครัฐในการสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช:วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. ๒๕๕๐),

^{๑๕} นิภาพร อุตวรพงษ์ อนุชา หนูนน , กระบวนการทางภูมิปัญญาชาวบ้านในไตรภาคี [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.gotoknow.org [๒๒/พย/๒๕๕๗]

ดวงฤทัย อรรถแสง ศึกษาเรื่อง กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไหมมัดหมี่ ย้อมสีธรรมชาติบ้านหนองหญ้าปล้อง มีกระบวนการจัดการความรู้ดังนี้

๑. การสร้างความรู้
๒. การจัดเก็บความรู้เป็นการจัดการจัดเก็บความรู้โดยในรูปแบบการจดจำ ประสบการณ์ การจดบันทึกแบบย่อๆไว้ในสมุดส่วนตัว
๓. การเผยแพร่ความรู้
๔. การใช้ความรู้ทั้งนี้ได้มีการขยายผลหรือยกระดับความรู้ที่มีอยู่โดยการนำเอา ความรู้ใหม่ๆจากการลองผิดลองถูกหรือจากการเข้าอบรมต่างๆส่งผลให้กระบวนการผลิต มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันขององค์กรให้สูงขึ้นเมื่อมีความรู้ ใหม่ๆเกิดขึ้นจะมีการเผยแพร่และถ่ายทอดความรู้ต่อไปโดยแต่ละขั้นตอนที่ศึกษา^{๑๖}

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญของ กระบวนการถ่ายทอดความรู้ไว้ ดังนี้

๑. บุคคลากร (ผู้ถ่ายทอด) ถือเป็นผู้มีความสำคัญมากที่สุดเพราะเป็นตัวกลางที่นำ ความรู้ต่างๆมาสู่ผู้รับการถ่ายทอดอีกทั้งต้องมีความพร้อมและเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาอย่างชัดเจน สามารถอธิบายให้ผู้รับการถ่ายทอดเข้าใจได้เป็นอย่างดี
๒. สื่อเป็นเครื่องช่วยในการถ่ายทอดความรู้ให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย โดยทั่วไปสื่อมีหลายประเภททั้งที่เป็นเอกสารและวัสดุ อุปกรณ์ ผู้ถ่ายทอดจำเป็นต้องตระหนักถึง ความสำคัญและความจำเป็นที่ต้องใช้สื่อประกอบ
๓. กิจกรรม (วิธีการ) เป็นการนำความรู้ไปยังผู้รับการถ่ายทอด เช่น การบรรยาย การสาธิตการฝึกปฏิบัติ เป็นต้น
๔. อาคารสถานที่ที่ผู้ถ่ายทอดควรเลือกอาคารหรือพื้นที่ที่เหมาะสมกับเนื้อหาที่ ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอด เช่น ที่ศาลา ที่วัด หรือที่ประกอบอาชีพต่างๆ
๕. เนื้อหาที่ถ่ายทอดอาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับการดำรงชีวิตอาชีพ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ พฤติกรรม ศิลปกรรม หัตถกรรม การแสดง ตลอดจนภูมิปัญญาชาวบ้าน
๖. บรรยาย (สภาพแวดล้อม) ผู้ถ่ายทอดควรเลือกให้สอดคล้อง และเหมาะสมกับ ผู้รับการถ่ายทอด เพื่อเอื้ออำนวยให้เกิดความรู้มากขึ้น
๗. การประเมินผล เป็นขั้นตอนที่สำคัญอย่างหนึ่งเพราะเป็นการตรวจสอบผลสำเร็จ ตามวัตถุประสงค์ของกระบวนการถ่ายทอดความรู้และควรมีการประเมินผลเป็นระยะๆอย่างสม่ำเสมอ

^{๑๖} ดวงฤทัย อรรถแสง, “กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าไหมมัดหมี่สีธรรมชาติย้อม”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๕), หน้า ๑๔๔.

หากมีข้อบกพร่องให้รีบปรับปรุงแก้ไขทันทีที่การประเมินผลควรเน้นไปที่การสังเกตการณ์ปฏิบัติงาน และการตรวจผลงาน^{๑๗}

กนกพร นิมพลี ได้ศึกษาแล้วพบว่า กระบวนการสร้างและสืบทอดองค์ความรู้หรือที่เรียกว่าภูมิปัญญาพบว่าความรู้ถูกสร้างหรือคิดขึ้นโดยบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเพื่อตอบปัญหาบางอย่างที่มีอยู่ในชุมชนหรือท้องถิ่นและในกระบวนการนั้นตัวความรู้อาจได้มาจากจากชุมชนอื่นก็เป็นได้ เช่น การอพยพย้ายถิ่นและในกระบวนการนั้นหรือการที่ชุมชนไปสัมพันธ์กับชุมชนอื่นๆไม่ว่าจะโดยทางเศรษฐกิจ ทางการเมือง หรือในทางใดก็ตามของคนในชุมชน ความรู้ถูกสืบทอดในครอบครัว หรือสืบทอดกันเองในชุมชน โดยมีบ้านหรือสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาหรือสถานที่อื่นที่มีการรวมตัวกันของคนในชุมชนอีกทั้งความรู้ในชุมชนจะมีผู้สร้างผู้สืบทอด ผู้ใช้ความรู้ในกลุ่มคน เป็นชุมชนทั้งหมด แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีความรู้ที่เกิดขึ้นนั้นถูกรักษาและสืบทอดไว้โดยบุคคล^{๑๘}

พิมลจรรย์ นามวัฒน์ ได้ศึกษาแล้วพบว่ากระบวนการจัดการหมายถึง ดังนี้

๑. กระบวนการใช้ทรัพยากรขององค์การเพื่อบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดด้วยการทำหน้าที่ด้านการวางแผน การจัดการองค์กร การนำเสนอ และการควบคุม

๒. กระบวนการกำหนดวัตถุประสงค์และประสานความพยายามของบุคลากรเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์นั้น

๓. กระบวนการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลดำเนินการ เพื่อประสิทธิผลกิจกรรมของบุคคลอื่นให้บรรลุผลสำเร็จในสิ่งที่บุคคลคนเดียวไม่สามารถกระทำได้ตามลำพังคนเดียว^{๑๙}

การอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาไทยเป็นสิ่งที่บรรพบุรุษได้ช่วยกันสร้างสรรค์และสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องจากอดีตถึงปัจจุบัน เป็นความภาคภูมิใจและเกียรติภูมิของคนไทย ทำให้เกิดความรักในชาติบ้านเมือง เราคนไทยควรช่วยกันอนุรักษ์ให้เป็นมรดกของชาติสืบไป การอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยให้เป็นมรดกของชาตินั้นมีวิธีการ ดังนี้

๑. ช่วยกันถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย
๒. ประกาศยกย่องเชิดชูผู้ทรงภูมิปัญญาไทย
๓. จัดตั้งศูนย์ภูมิปัญญาไทย
๔. จัดตั้งสถาบันภูมิปัญญาไทยแห่งชาติ
๕. จัดตั้งกองทุนส่งเสริมภูมิปัญญาไทยและจัดการด้านการคุ้มครองลิขสิทธิ์^{๒๐}

^{๑๗} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, **การใช้การพัฒนากระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๓๓), หน้า ๑๗.

^{๑๘} กนกพร นิมพลี, “รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานกรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา”. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๕).

^{๑๙} พิมลจรรย์ นามวัฒน์, “ในเอกสารการสอนชุดสาขาวิชาศิลปศาสตร์”, (นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, (ม.ป.ป.).

ของสังคมร่วมกันส่งเสริมสนับสนุน ผลักดันให้เป็นรากแก้วของสังคมต่อไป เมื่อปรากฏผลเชิงประจักษ์ ก็ไม่เป็นเรื่องยากอีกต่อไป เนื่องจากเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้กลายเป็นเครื่องมือของภูมิปัญญาบูรณาการไปเรียบร้อยแล้ว

สรุป กระบวนการสร้างภูมิปัญญานั้นเป็นกระบวนการทาง ภูมิปัญญาไทย คือ ความรู้ความสามารถในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำรงชีวิตในสังคมไทย ภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมีมากมายหลายด้านภูมิปัญญาบางด้านสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยในด้านต่างๆหลายด้านได้แก่ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านคติความเชื่อ ด้านการดำเนินชีวิต ด้านศิลปวัฒนธรรม ที่มีการพึ่งพาธรรมชาติ ความคิด ความเชื่อทางศาสนาการผสมผสานกับวัฒนธรรมต่างชาติมีการดัดแปลงปรับปรุงเพื่อให้เหมาะสมกับเอกลักษณ์เฉพาะ และมีการพัฒนาถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบัน กระบวนการทางภูมิปัญญาควรเริ่มจากการปรับกระบวนการทัศนในการพัฒนา ที่เชื่อว่า มนุษย์และธรรมชาติ ทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เป็นสิ่งเดียวกัน ความสัมพันธ์ พึ่งพาอาศัยกันอย่างสมดุลกระบวนการเรียนรู้เพื่อปรับตัวสู่สมดุลของมนุษยชาติ มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษคุณค่าคู่ควรรู้พื้น ปรับประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความมั่นคง เข้มแข็งให้กับประเทศไทยได้อย่างยั่งยืน เมื่อความเชื่อได้ปรับทิศทางคงที่ เป็นเป้าหมายปลายทางร่วมกันแล้ว ชุมชนควรร่วมคิดร่วมทำ ผ่านกระบวนการทางสังคม ค้นหาฟื้นฟูภูมิปัญญาที่ยังคงแสดงพลัง มาปรับประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต

๒.๔ คุณค่าและประโยชน์ของภูมิปัญญา

ภูมิปัญญามีประโยชน์ต่อมนุษย์อย่างมากเพราะคนเราได้ใช้การภูมิปัญญาในการประกอบอาชีพในการดำรงชีวิต บางครั้งภูมิปัญญายังสร้างรายได้ให้กับผู้คนสร้างความสำเร็จให้กับชีวิต และภูมิปัญญายังเป็นรากฐานของครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติอีกด้วย นอกจากนี้ ภูมิปัญญายังมีประโยชน์มากมาย ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ^{๒๒} กล่าวถึงองค์ประกอบ องค์ความรู้ หรือภูมิปัญญาเป็นของคู่กับคนไทยมาช้านานที่บรรพบุรุษของเราที่ใช้ในการดำรงชีพ ภูมิปัญญาเป็นความรู้ความสามารถและทักษะ ประสบการณ์ของมนุษย์ที่ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์เพื่อนำมาใช้และแก้ปัญหาในการดำรงชีพของมนุษย์โดยได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ จากแหล่งเรียนรู้จากคน จากสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ บางครั้งภูมิปัญญาเป็นกระบวนการหนึ่งที่สามารถทำให้ผู้ประกอบอาชีพได้ประสบความสำเร็จในชีวิต นอกจากนั้นภูมิปัญญายังเป็นรากฐานของครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติสามารถทำให้อุดหนุนอุปสรรคและวิกฤตมาได้ยังเป็นรากแก้วอันเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาในทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ภูมิปัญญายังมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยเป็นอย่างมากในการช่วยรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี อาชีพ ความรักความสามัคคี ของคนในชาติ ยิ่งความเป็นเอกลักษณ์ให้ยั่งยืนยาวนานต่อไปนอกจากนั้นภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาท้องถิ่น

^{๒๒} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, การใช้การพัฒนาระบบการถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๓๗), หน้า ๑๗.

ชุมชนและประเทศชาติและเป็นประโยชน์แก่คนทุกระดับ มีลักษณะเด่นคือ สร้างสำนึกเป็นหมู่คณะทั้งในระดับครอบครัวและเครือญาติ พื้นเพจากฐานความรู้ของชาวบ้าน หรือความรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ด้วยตนเองหรือเรียนรู้จากบรรพบุรุษ หรือความรู้ที่สั่งสมสืบทอดกันมาทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม อันเป็นสติปัญญาเป็นความรู้ที่ชาวบ้านคิดได้เอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปมีหลายท่านที่ให้ความคิดเห็นประโยชน์ของภูมิปัญญาไว้ ดังนี้

คุณค่าของภูมิปัญญาไทย ได้แก่ ประโยชน์ และความสำคัญของภูมิปัญญา ที่บรรพบุรุษไทย ได้สร้างสรรค์ และสืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง จากอดีตสู่ปัจจุบัน ทำให้คนในชาติเกิดความรัก และความภาคภูมิใจ ที่จะร่วมแรงร่วมใจสืบสานต่อไปในอนาคต เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถาปัตยกรรม ประเพณีไทย การมีน้ำใจ ศักยภาพในการประสานผลประโยชน์ เป็นต้น ภูมิปัญญาไทย จึงมีคุณค่าและความสำคัญดังนี้

๑. ภูมิปัญญาไทยช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นพระมหากษัตริย์ไทยได้ใช้ภูมิปัญญาในการสร้างชาติ สร้างความเป็นปึกแผ่นให้แก่ประเทศชาติมาโดยตลอด ตั้งแต่สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระองค์ทรงปกครองประชาชน แสดงความดีต่อร้อน ก็สามารรถีระฆัง เพื่อขอรับพระราชทานความช่วยเหลือ ทำให้ประชาชนมีความจงรักภักดีต่อพระองค์ ต่อประเทศชาติร่วมกัน สร้างบ้านเรือนจนเจริญรุ่งเรืองเป็นปึกแผ่น สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระองค์ทรงใช้ภูมิปัญญากระทำยุทธหัตถี จนชนะข้าศึกศัตรู และทรงกอบกู้เอกราชของชาติไทยคืนมาได้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน พระองค์ทรงใช้ภูมิปัญญาเศรษฐกิจพอเพียงสร้างคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ ทรงใช้พระปรีชาสามารถ แก้ไขวิกฤตการณ์ทางการเมืองภายในประเทศ จนรอดพ้นภัยพิบัติได้หลายครั้ง

๒. สร้างความภาคภูมิใจ และศักดิ์ศรี เกียรติภูมิแก่คนไทย คนไทยในอดีตที่มามีความสามารถปรากฏในประวัติศาสตร์มีมาก เป็นที่ยอมรับของนานาชาติอารยประเทศ เช่น นายขนมต้มเป็นนักมวยไทย ที่มีฝีมือเก่งในการใช้อวัยวะทุกส่วน ทุกท่าของแม่ไม้มวยไทย สามารถชกมวยไทยจนชนะพม่าได้ถึงเก้าคนสิบคนในคราวเดียวกันแม้ในปัจจุบัน มวยไทยก็ยังถือว่าเป็นศิลปะชั้นเยี่ยมเป็นที่ นิยมฝึกและแข่งขันในหมู่คนไทยและชาวต่างประเทศ ปัจจุบันมีค่ายมวยไทยทั่วโลกไม่ต่ำกว่า ๓๐,๐๐๐ แห่ง ชาวต่างประเทศที่ได้ ถือเป็นมรดก ภูมิปัญญาไทย นอกจากนี้ ภูมิปัญญาไทยที่โดดเด่นยังมีอีกมากมาย เช่น มรดกภูมิปัญญาทาง ภาษาและวรรณกรรม โดยที่มีอักษรไทยเป็นของตนเอง มาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย และวิวัฒนาการมาจนถึงปัจจุบัน วรรณกรรมไทยถือว่าเป็นวรรณกรรมที่มีความไพเราะ ได้อรรถรสครบทุกด้าน วรรณกรรมหลายเรื่องได้รับการแปลเป็นภาษาต่างประเทศหลายภาษา ด้านอาหาร อาหารไทยเป็นอาหารที่ปรุงง่าย พืชที่ใช้ประกอบอาหารส่วนใหญ่เป็นพืชสมุนไพร ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น และราคาถูก มี คุณค่าทางโภชนาการ และยังป้องกันโรคได้หลายโรค เพราะส่วนประกอบส่วนใหญ่เป็นพืชสมุนไพร เช่น ตะไคร้ ขิง ข่า กระชายใบมะกรูด กะเพรา เป็นต้น เหล่านี้เกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ที่มีคุณค่าอย่างมาก ในการดำรงชีพที่ได้มีการสืบทอดกันมานาน

๓. สามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม คนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ โดยนำหลักธรรมคำสอนของศาสนา มาปรับใช้ในวิถี

ชีวิต ทำให้คนไทยเป็นผู้อ่อนน้อมถ่อมตน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ประนีประนอม รักสงบ ใจเย็น มีความอดทน ให้อภัยแก่ผู้อื่นนักคิด ดำรงวิถีชีวิตอย่างเรียบง่าย ปกติสุข ทำให้คนในชุมชนพึ่งพากันได้ แม้จะอดอยากเพราะ แห้งแล้ง แต่ไม่มีใครอดตาย เพราะพึ่งพาอาศัยกัน แบ่งปันกันแบบพริกบ้านเหนือเกลือบ้านใต้ เป็นต้น

๔. สร้างความสมดุลระหว่างคนในสังคม และธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน ภูมิปัญญาไทยมีความเด่นชัดในเรื่องของการยอมรับนับถือ และให้ความสำคัญแก่คน สังคม และธรรมชาติอย่างยิ่ง เช่น ประเพณีไทย ๑๒ เดือน ตลอดทั้งปี ล้วนเคารพคุณค่าของธรรมชาติ ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น จึงมีการรดน้ำดำหัว ทำความสะอาดบ้านเรือน ส่วนประเพณีลอยกระทง คุณค่าอยู่ที่การบูชา ระลึกถึงบุญคุณของน้ำ ที่หล่อเลี้ยงชีวิตของ คน พืช และสัตว์ ให้ได้ใช้ทั้งบริโภคและอุปโภค ในวันลอยกระทงและธรรมชาติสิ่งแวดล้อม คนจึงทำความสะอาดแม่น้ำ ลำธาร ภูเขาแม่น้ำจากตัวอย่างข้างต้น ล้วนเป็น ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติ ทั้งสิ้น ในการรักษาป่าไม้ต้นน้ำลำธาร ได้ประยุกต์ให้มีประเพณีการบวชป่า ให้คนเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ธรรมชาติ และสภาพแวดล้อม ยังความอุดมสมบูรณ์แก่ต้นน้ำ ลำธาร ให้พื้นสภาพกลับคืนมาได้ ถือเป็นภูมิปัญญาที่สร้างความ สมดุลระหว่างคน สังคมธรรมชาติ^{๒๓}

ความสำคัญและคุณค่าของภูมิปัญญาไทย

๑. ภูมิปัญญาไทยแสดงให้เห็นถึงการอนุรักษ์ที่ดั่งงาม ทั้งจารีตประเพณี วัฒนธรรม และการประดิษฐ์คิดค้นเพื่อใช้ประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งอย่างมีคุณค่า เช่น การนวดแผนไทย สมุนไพรไทย

๒. ภูมิปัญญาไทยก่อให้เกิดการคิดริเริ่มสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมใหม่ ทั้งในสิ่งที่ เป็นรูปธรรมและนามธรรม เช่นภูมิปัญญาการบวชป่าไม้ เป็นต้น

๓. ภูมิปัญญาไทยก่อให้เกิดการผลิตภัณฑ์ การแปรรูป และการสร้างอาชีพใหม่ ทั้งด้านการผลิตสิ่งใหม่และวิธีการผลิตสิ่งใหม่ ๆ เช่น การผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

๔. ภูมิปัญญาไทยก่อให้เกิดเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เช่นการทำปลาตะเพียนด้วยใบลานที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การทำขนมหม้อแกงของจังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น

๕. ภูมิปัญญาไทยก่อให้เกิดศิลปะของชาติ ซึ่งบรรพบุรุษได้สร้างสรรค์งานศิลปะไว้มากเช่น จิตรกรรมลายไทย ศิลปะกาต่อสูมวยไทย การฟ้อนรำ เครื่องดนตรีไทย เป็นต้น ทำให้ประเทศไทยมีศิลปะเป็นของตนเองที่แสดงถึงความเป็นอารยธรรมของชาติ

๖. ภูมิปัญญาไทยได้เสริมสร้างความสงบสุขในการดำรงชีวิต โดยสามารถนำมาปรับปรุงอุปนิสัยที่มีความโดดเด่นของคนไทย เช่น ยิ้มสยาม ความมีน้ำใจ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การรักความสงบความขยันและความอดทน เป็นต้น

๗. ภูมิปัญญาไทยสามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและคุณค่าทางสังคมได้ เนื่องจาได้รับการยอมรับและยกย่องจากชาวต่างชาติว่ามีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม มีความสอดคล้องกับการรักษาคุณค่าทางธรรมชาติ เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

^{๒๓}

ความสำคัญของภูมิปัญญาไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.thaigoodview.com/node/๑๒๓๐๗๓.๒๒> พ.ย. [๒๕๕๗]

๘. ภูมิปัญญาไทยสามารถสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง ทั้งที่เกิดขึ้นจากการที่ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมช่วยสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ

๙. ภูมิปัญญาไทยสามารถเสริมสร้างให้คนไทยเกิดความภาคภูมิใจ ในศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิของความเป็นไทย

๑๐. ภูมิปัญญาไทยสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงวิถีชีวิตของคนไทยให้เกิดการดำรงชีวิตเหมาะสมได้ตามยุคตามสมัยคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาไทยดังกล่าว จะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาไทยที่บรรพบุรุษได้สั่งสมความรู้ประสบการณ์ แล้วถ่ายทอดมาสู่คนรุ่นหลังนั้น เป็นสิ่งที่มีคุณค่า สมควรที่ชาวไทยทุกคนมีส่วนร่วมในการศึกษา อนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาไทยให้อยู่คู่กับคนไทย เป็นประจักษ์ต่อสายตาของชาวโลกต่อไป^{๒๔}

นันทสาร สีสลับ ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาไทยภูมิปัญญาไทยช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นดังนี้

๑. สร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คนไทย

๒. สามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม

๓. สร้างความสมดุลระหว่างคนในสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน

๔. เปลี่ยนแปลงปรับปรุงได้ตามยุคสมัยภูมิปัญญาไทยมีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของคนไทย ซึ่งแสดงออกมาใน ๓ ลักษณะ คือ

๑) ภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม

๒) ภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนอื่นในสังคม

๓) ภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ^{๒๕}

ภูมิปัญญาด้านเครื่องมือเครื่องใช้เป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากการประยุกต์ใช้แร่ธาตุธรรมชาติมาดัดแปลงให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิต ในประเทศไทยได้ปรากฏภูมิปัญญาในด้านดังกล่าวมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ดังนั้น ภูมิปัญญาด้านเครื่องมือ เครื่องใช้จากโลหะจึงดำรงคู่กับสังคมมนุษยชาติมาตลอด

สรุป ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นความรู้ที่เป็นประโยชน์อย่างมากที่มนุษย์ได้ค้นพบจากเกิดจากประสบการณ์แล้วนำมาใช้ในการดำรงชีพเพื่อความอยู่รอดของตน มีการผ่านกระบวนการศึกษาสังเกต คิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญาดกผลึกเป็นองค์ความรู้ที่ใช้ประกอบการทำมาหากินและสามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ในชุมชนและสังคมได้ จากความรู้และประสบการณ์โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานแห่งองค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการแก้ปัญหาและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชนและในตัวผู้รู้เอง หากมีการสืบค้นเพื่อศึกษาและนำมาใช้ก็จะเป็นที่รู้จักกันและยอมรับ ถ่ายทอดและพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ตามยุคตามสมัยได้ ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมของประสบการณ์ของผู้รู้ในชุมชนและเป็นประสบการณ์ที่ได้รับจากการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษที่มีความรู้และจากสถาบันต่างๆ มากมายซึ่งมีอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและ

^{๒๔} ความสำคัญและคุณค่าของภูมิปัญญาไทย, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.donphutwitthaya.com/cai/supab/p๕.htm>. (๒๗ พ.ย.๒๕๕๗)

^{๒๕} นันทสาร สีสลับ. “ภูมิปัญญาไทย”, สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ ๒๓. (ป.ม.ส., ๒๕๔๒), หน้า ๑๑-๒๙.

ศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องกับอยู่ด้วยและมีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่มีความมีการปฏิบัติ โดยผู้คนในชุมชนนั้น ซึ่งการศึกษาในระยะแรกๆ เป็นเรื่องของวัฒนธรรมในชุมชน เรื่องการพึ่งพาตนเองของชาวบ้านต่อมาได้ศึกษากว้างขึ้นในลักษณะของนักปราชญ์ชาวบ้าน ดังนั้น ภูมิปัญญาชาวบ้าน จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจและได้รับการรื้อฟื้นและแพร่หลายกันมากขึ้น

๒.๕ ข้อมูลเกี่ยวกับตำบลน้ำริด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์

ตำบลน้ำริด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ ตั้งอยู่ในพื้นที่ของภาคเหนือตอนล่างซึ่งเป็นพื้นที่ราบสลับกับพื้นที่เชิงเขาและมีพื้นที่เหมาะแก่ทำการเกษตรและเพาะปลูก ชาวบ้านโดยมากประกอบอาชีพกสิกรรม โดยตำบลน้ำริด มีพื้นที่ทั้งหมดมีประมาณ ๓๐.๑๓ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ เนื้อที่ ๑๘,๘๓๑.๒๕ ไร่ มีหมู่บ้าน ทั้งหมด ๑๐ หมู่บ้าน^{๒๖}

ตามประวัติของตำบลน้ำริดมี เรื่องเล่ากันว่าในสมัยโบราณเจ้ายกทัพมาตีเมืองลับแล พระนเรศวรมหาราชได้นำทหารมาตั้งรับอยู่ที่ตำบลบ้านด่านนาขามบริเวณเขาพลึง และสู้รบกับเจ้าย ในสมัยนั้นไม่มีทางรถไฟ ขณะที่สู้รบกันอยู่นั้น กองทัพของพระนเรศวรมหาราชซึ่งอาศัยเขาพลึงเป็นที่กำบังและอาศัยน้ำคลองริด เป็นน้ำดื่มของกองทัพ จนสู้รบได้ชัยชนะ ทหารก็ได้ตั้งกรากอยู่ริมคลอง ริด ประวัติเล่าต่อๆ กันมาว่าน้ำในคลองริด เป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ ถ้าผู้ใดได้ดื่มแล้วจะมีฤทธิ์เดช และกำลังวังชา ต่อมามีการตั้งบ้านเรือนกันมากขึ้น จึงได้ชื่อว่า ชาวบ้านน้ำริด ตามชื่อแม่น้ำลำคลองที่อาศัยอยู่ ต่อมาได้รับการยกขึ้นเป็น ตำบลน้ำริด เมื่อประมาณปี พ.ศ.๒๔๗๐ ต่อมาได้จัดตั้งขึ้นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลตามประกาศกระทรวงมหาดไทยเมื่อวันที่ ๑๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๙

และต่อมาได้ยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลน้ำริดเมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นตำบลหนึ่งในเขตการปกครองของอำเภอเมืองอุดรดิตถ์ ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอเมืองอุดรดิตถ์ โดยอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองอุดรดิตถ์ ประมาณ ๗-๑๔ กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทางจากตำบลน้ำริดไป อำเภอเมืองอุดรดิตถ์ประมาณ ๑๕ - ๒๐ นาที โดยมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ตำบลข้างเคียง ดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดกับตำบลบ้านด่านนาขาม อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์

ทิศใต้ ติดกับตำบลท่าเสา อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์

ทิศตะวันออก ติดกับตำบลวังงาม อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์

ทิศตะวันตก ติดกับตำบลน่านกกก อำเภอลับแล จังหวัดอุดรดิตถ์

จำนวนหมู่บ้านในเขตเทศบาลเต็มหมู่บ้าน ๑๐ หมู่ ได้แก่ หมู่ที่ ๑ - ๑๐ และมีชื่อหมู่บ้าน และมีประชากรชาย ๓,๔๗๘ คน หญิง ๓,๕๕๙ คน รวมมีประชากรทั้งสิ้น ๗,๐๓๗ คน มีผู้นำแต่ละหมู่บ้านดังต่อไปนี้^{๒๗}

^{๒๖} เทศบาลตำบลน้ำริด, ข้อมูลทั่วไปเทศบาลตำบลน้ำริดอำเภอเมืองจังหวัดอุดรดิตถ์ [ออนไลน์]www.thaitambon.com/ tambon/ttambon.asp?ID=๕๓๐๑๐๘ [๑๗พ.ย.๒๕๕๗].

^{๒๗} แบบรายงานสรุปเทศบาลตำบลน้ำริด, “สำนักงานบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง”, ณ เดือน ธันวาคม ๒๕๕๗, (อัดสำเนา).

ตารางที่ ๑ แสดงรายชื่อผู้ใหญ่บ้าน

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ชื่อผู้นำ	หมายเหตุ
๑	บ้านน้ำริดใต้	นายศักดิ์สิทธิ์ สุขมัน	ผู้ใหญ่บ้าน
๒	บ้านน้ำริดเหนือ	นายไสว แก้วอยู่	ผู้ใหญ่บ้าน
๓	บ้านไร่	นายเล ชาซง	กำนัน
๔	บ้านชายเขา	นางราตรี ชุมพลมา	ผู้ใหญ่บ้าน
๕	บ้านชายเขา	นายประเทือง คงสุข	ผู้ใหญ่บ้าน
๖	บ้านชายเขา	นายล้วน คำไท้	ผู้ใหญ่บ้าน
๗	บ้านไผ่ล้อม - ขอนแก่น	นายอุดม ประคุณคงชัย	ผู้ใหญ่บ้าน
๘	บ้านปากทุ่ง	นายสิทธิชัย วงษ์แสนศรี	ผู้ใหญ่บ้าน
๙	บ้านม่อนสัมพันธ์	นายผล คำเตย	ผู้ใหญ่บ้าน
๑๐	บ้านไร่	นายสุรินทร์ สิทธิปัญญา	ผู้ใหญ่บ้าน

๒.๖ ภูมิปัญญาของประชาชนในตำบลน้ำริด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์

ตำบลน้ำริด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งน้ำและพื้นดินที่ใช้ในการเพาะปลูก ทำนาทำไร่ เพราะอาศัยน้ำในคลองริดในการทำเกษตรกรรม จึงทำให้มีความอุดมสมบูรณ์และเป็นประโยชน์ต่อการทำการเกษตรกรรมแก่ชาวตำบลน้ำริดเป็นอย่างมาก การประกอบอาชีพของประชาชนตำบลน้ำริด โดยส่วนมากประกอบอาชีพในด้านกสิกรรมในการดำรงชีวิตมาช้านาน โดยใช้องค์ความรู้เดิมหรือที่เรียกว่าภูมิปัญญา เป็นอาชีพเสริมสร้างรายได้ให้กับครอบครัว และชุมชนซึ่งภูมิปัญญาเหล่านี้ก่อให้เกิด การสร้างงานสร้างเศรษฐกิจ ทำให้มีรายได้เข้ามาเสริมให้กับครอบครัว ชุมชน และยังเป็นเอกลักษณ์ของชาวตำบลน้ำริด ซึ่งภูมิปัญญานี้ได้สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษส่งสืบทอดมาเป็นเวลาช้านาน ใช้ในการดำรงเลี้ยงชีพ ดังมีภูมิปัญญาต่อไปนี้

๑. ภูมิปัญญาในการทอผ้า
๒. ภูมิปัญญาในการผลิตข้าวกล้อง
๓. ภูมิปัญญาด้านการจักสาน
๔. ภูมิปัญญาด้านการตีเหล็ก (มีด, พร้า)

โดยภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นภูมิปัญญาที่มีมาช้านาน คู่กับชาวตำบลน้ำริด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ ชาวบ้านได้อาศัยภูมิปัญญาเหล่านี้ประกอบอาชีพสร้างเป็นรายได้เสริม เพื่อเป็นรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน เป็นการแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือน นอกจากนั้นยังได้ใช้ภูมิปัญญาสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ ในการประกอบอาชีพ และทำไว้ใช้เองในครอบครัว ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการ และการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเรา ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชน และในการตัวของผู้นั้นเอง หากมีการสืบค้นหาเพื่อศึกษา และนำมาใช้ก็ประโยชน์เป็นที่รู้จักกันเกิดการยอมรับ ถวายทอด และพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ตามยุคตามสมัยพอที่จะสืบทอดกันมาใช้ ในการดำรงชีพจาก

บรรพบุรุษจนถึงลูกหลาน ภูมิปัญญาของชาวตำบลน้ำริด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ ที่ผู้วิจัยได้นำเอาภูมิปัญญามาทำการศึกษา มีดังต่อไปนี้

๒.๖.๑ ภูมิปัญญาในการทอผ้า

ประชาชนในตำบลน้ำริด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ ได้ยึดอาชีพภูมิปัญญาในด้านทอผ้า เป็นผ้าพื้นบ้าน ผ้าทอด้วยกี่หรือหูกพื้นบ้าน ตามกรรมวิธีการ ที่ทำสืบทอดกันมาแต่โบราณ มักทอด้วยฝ้าย หรือไหม ผ้าพื้นบ้านหรือผ้าทอมือ มีกรรมวิธีการทอต่างๆกัน เช่น ทอเรียบไม่มีลาย เรียกว่า ผ้าพื้น ทอด้วยลวดลายเรียก ผ้ายก ทอด้วยลวดลายด้วยการจก เรียก ผ้าจก เป็นต้น ภูมิปัญญาการทอผ้าของชาวน้ำริด เป็นภูมิปัญญาที่มีมาช้านาน ที่ได้สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษที่สั่งสมไว้ให้ มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อใช้ในการดำรงชีวิต

การทอผ้าเป็นอาชีพเสริมที่สำคัญของชาวตำบลน้ำริด จากคำบอกเล่าต่อกันมา จากสมัยปู่ ย่า ตา ยาย การทอผ้าเป็นหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของผู้หญิง ถ้าครัวเรือนไหนมีลูกสาวต้องสอนให้ทอผ้าเป็น จะเป็นที่ยกย่องของหมู่บ้าน ในหมู่บ้าน แต่ถ้าผู้หญิงคนไหนทอผ้าไม่เป็น ก็เป็นข้อหนึ่งที่ทำให้ญาติฝ่ายชายไม่เลือกเอามาเป็นสะใภ้ ดังนั้นลูกสาวทุกครัวเรือนจะทอผ้าเป็นทั้งนั้น กลุ่มสตรีทอผ้าของประชาชนในตำบลน้ำริด เกิดจากการรวมกลุ่มของสตรีทอผ้าที่อยู่ในชุมชนรวมกัน ก่อตั้งกลุ่มขึ้นกลุ่มขึ้น โดยกลุ่มผู้สนใจมีความรู้ความสามารถในการทอผ้าเป็นอย่างดี มีการเรียนรู้การทอจากบรรพบุรุษ สืบสานต่อกันมา ภูมิปัญญาในการทอผ้าของชาวตำบลน้ำริด ก่อนนี้มีการทอผ้าตามหมู่บ้าน แบบกระจัดกระจาย ทอใครทอมัน ทำไว้เพื่อใช้ในครอบครัว ส่วนใหญ่นิยมทอผ้าในช่วงเสร็จจากอาชีพหลัก คืออาชีพทำนาข้าว เวลาว่างก็ทอผ้า ทั้งทอผ้าฝ้าย ทอผ้า ส่วนเป็นการเพื่อใช้เองในครอบครัว

ดังนั้นกลุ่มแม่บ้านสตรีทอผ้าของชาวตำบลน้ำริด จึงเห็นความสำคัญที่จะส่งเสริมอนุรักษ์ภูมิปัญญาในด้านการทอผ้าจึงจัดรวมกลุ่มทอผ้าขึ้น ในปี พ.ศ.๒๕๔๑ จึงได้จัดตั้งกลุ่มสตรี ทอผ้าขึ้นซึ่งทางชาวตำบลน้ำริด ได้มีกลุ่มสตรีทอผ้าอยู่ ๒ แห่ง โดยแห่งที่ ๑ ตั้งอยู่ในหมู่ที่ ๕ และแห่งที่ ๒ ตั้งอยู่ในหมู่ที่ ๑ ของตำบลน้ำริด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ เป็นศูนย์ทอผ้าด้วยมือขนาดเล็ก โดยชาวบ้านตั้งเป็นกลุ่มทอผ้านี้ว่า ในนามกลุ่มสตรีทอผ้า ของตำบลน้ำริด โดยมีการจัดตั้งเป็นกลุ่มในรูปแบบของคณะกรรมการหลายท่านโดยมีผู้นำชุมชนเป็นประธานมีการบริหารจัดการกันเอง ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐเป็นบางส่วน โดยมีสมาชิกกลุ่มแม่บ้านได้ จัดตั้งกลุ่มทอผ้ากันขึ้นได้ร่วมกันทอผ้าใช้ในครอบครัว และส่งจำหน่ายตามในหมู่บ้านบ้านใกล้เคียง โดยเฉพาะผ้าชิ้นลายตีนจก ชิ้นตีนจก ถูย้อมลายตีนจก ประจำถิ่น อันเป็นเอกลักษณ์ของชาวตำบลน้ำริด โดยได้รับอิทธิพลการทอผ้าชิ้นตีนจกดังกล่าวมาจากชาวอำเภอลับแล ซึ่งเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดอุดรดิตถ์ ซึ่งเป็นพื้นที่ใกล้เคียงกัน โดยที่ลูกหลานได้สืบทอดติดต่อกันมาเป็นเวลานานนับว่าเป็นภูมิปัญญา ที่เป็นมรดกตกทอดกันมาและยังเป็น เอกลักษณ์และขนบธรรมเนียมของชาวตำบลน้ำริด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ในการทอผ้าเป็นศิลปหัตถกรรม ที่ประณีตสวยงามของหมู่บ้าน จนมีการก่อตั้งกลุ่มสตรีทอผ้าขึ้นโดยการรวมกลุ่ม และได้เล็งเห็นความสำคัญที่จะอนุรักษ์ศิลปะในด้านหัตถกรรม ไว้ให้ลูกหลานสืบต่อไป และยังเป็นการให้ชาวบ้านที่ว่างงานรวมตัวกัน ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว และเพื่อให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทอผ้าที่ครบวงจรให้กับเยาวชนและบุคคลทั่วไปโดยผ้าที่ทอได้แก่ ผ้าชิ้นลายตีนจก ถูย้อมลายตีนจก ผ้ายกดอกลายสาม ผ้าชิ้น

คำปึกยกดอกลายสาม ผ้าขึ้นลับแลยกดอกลายสาม ผ้าลายสามสอดดั้น ที่เป็นลายแบบโบราณ ประยุกต์ ของชาวตำบลน้ำริด โดยการทอผ้าไว้ใช้เองบ้างและจำหน่ายเป็นของฝาก แก่แขกบ้านแขก เมืองหรือผู้มาเยือน อันเป็นการสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน ในตำบลน้ำริด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ มีการประกอบอาชีพในการทอผ้า ซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยสืบทอดและ ยึดถือเป็นอาชีพ สามารถสร้างเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัวและชุมชน ในตำบลน้ำริดมีประชาชน ที่ยึดเป็นอาชีพภูมิปัญญาในการทอผ้า มีดังนี้

๑. นางวาริ มะโนปา
๒. นางฉลาด สุริวงษ์
๓. นางจันทร์เที่ยง เณรแก้ว
๔. นางนภคค์ ยศตะโคตร
๕. นางนริศรา คงสุข

ผ้าทอด้วยมือของกลุ่มสตรีตำบลน้ำริด เป็นการทอผ้าด้วยมือใช้ที่บ้านทอผ้า และผ้าที่ ทอเป็นผ้าฝ้ายศิลปะ เป็นลวดลายไทยโบราณประยุกต์กับศิลปหัตถกรรมในปัจจุบัน ที่สืบทอดกัน ต่อมาโดยเป็นการนำวิถีชีวิต และสิ่งที่พบเห็นในชีวิตประจำวันมาถ่ายทอดลงบนผืนผ้า การย้อมมี ทั้งสีใช้เคมีและธรรมชาติ ลวดลายเป็นลวดลายโบราณสืบเนื่องจาก สีส้นจะมีลักษณะสดและใช้สี ตัด เย็บ เป็นส่วนใหญ่ แต่ปัจจุบัน มีการพัฒนาการเลือกสีส้นและลวดลาย การดูแลรักษาจะซักรีดได้ง่าย ไม่ยัดหรือหด สีไม่ตกใส่สบาย อายุใช้งานถึงหลายปี แต่ทั้งนี้จะขึ้นอยู่กับการดูแลรักษาด้วย หรือเมื่อ ซักแล้วควรตากอยู่ในที่ร่ม ปัจจุบันจะไม่มีปัญหาเรื่องสีตก ภูมิปัญญาการทอผ้าที่จะต้องใช้เวลา ประณีต ใช้ความเพียรพยายามในการทำเป็นอย่างมาก จึงจะได้ได้ลวดลายและสีส้นที่สวยงามนี้มา เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของการทอผ้าขึ้นลายดินจกของชาวตำบลน้ำริด จนเป็นที่ยอมรับของคน ทั่วไปว่าเป็นการทอผ้าที่มีฝีมือสวยงาม มีลวดลายอันอ่อนละเอียด นับว่าเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น ที่ได้สร้างความภาคภูมิใจให้กับหมู่บ้านชาวตำบลน้ำริดเป็นอย่างมาก นอกจากนั้นภูมิปัญญาในด้านการ ทอผ้านอกจาก สร้างรายได้แล้วยังมีผลต่อชุมชนของชาวตำบลน้ำริด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ แล้ว จากการลงเก็บข้อมูลในพื้นที่แล้วพบว่า ภูมิปัญญาในด้านนี้เป็นผลดีต่อชาวตำบลน้ำริด ดังต่อไปนี้

ในด้านเศรษฐกิจ ภูมิปัญญาในด้านการทอผ้าของชาวตำบลน้ำริด ได้สร้างรายได้เสริม ให้กับครอบครัว ชุมชน มีการสร้างงานสร้างคนทำให้เกิดมีรายได้ สร้างความเข้มแข็งให้กับหมู่บ้าน เป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่นอย่างหนึ่งที่สร้างจุดเด่น ที่จะทำให้ผู้พบเห็นอยากเข้ามาทัศนศึกษา อันจะ เกิดมีการหมุนเวียนทางด้านเศรษฐกิจในชุมชน ทำให้ความเป็นอยู่ที่ดีในสังคม เป็นการพัฒนาท้องถิ่น ให้เจริญมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ในด้านครอบครัว ทำให้มีรายได้เสริมเข้ามาจุนเจือในครอบครัว อันจะเป็นการอยู่ดีกินดี ในการดำรงชีพ สร้างฐานะให้เกิดความมั่นคง มีความเป็นอยู่ที่ดี อยู่อย่างพอมีพอกินและพึ่งตนเองได้ สามารถเลี้ยงดูครอบครัวให้เป็นสุขส่งเสริมด้านการศึกษาให้แก่บุตรหลานให้มีอนาคตต่อไป

ในด้านชุมชน ทำให้ชุมชนมีรายได้อย่างต่อเนื่องตลอดปี เสริมรายได้ให้กับครอบครัวของ สมาชิกพร้อมกับลดแรงงานไปต่างจังหวัด สืบทอดศิลปะอันดีงามต่อไป สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ ชุมชนให้เข้มแข็ง ทำให้เกิดการสร้างงานสร้างคนสร้างอาชีพให้กับชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีความ

เป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และยังเป็นการส่งเสริมอนุรักษ์สืบทอดภูมิปัญญานี้ไว้ให้นานชั่วลูกชั่วหลานต่อไป ภูมิปัญญายังเป็นการประกอบอาชีพที่ผสมผสาน ความรู้เดิมกับแนวคิดหลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ หมายถึงการนำความรู้ ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาแก้ปัญหาได้

๒.๖.๒ ภูมิปัญญาการผลิตข้าวกล้อง

ภูมิปัญญาในการทำข้าวกล้อง ของประชาชนในตำบลน้ำริด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ เป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมานาน เนื่องจากกระแสการรับประทานข้าวกล้อง ทำให้ที่มีคุณค่าทางอาหารอันเป็นประโยชน์ตามธรรมชาติ ซึ่งสารอาหารมหัศจรรย์ในข้าวกล้อง ดีกว่าข้าวขาว ข้าวกล้องยังมีสารที่ช่วยเสริมสร้างซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอให้กับร่างกาย แป้งในข้าวกล้องถือเป็นคาร์โบไฮเดรตเชิงซ้อน ที่มีการย่อยสลายอย่างช้าๆ ทำให้ระดับน้ำตาลในเลือดอยู่ในสภาวะควบคุม ทำให้ชาวบ้านตำบลน้ำริด ได้เกิดภูมิปัญญาความคิดที่จะทำโรงสีข้าวกล้องด้วยมือ เพื่อใช้สีข้าวกล้องไว้สำหรับบริโภคกันเองในครอบครัว และชุมชน ชาวตำบลน้ำริด จึงเกิดความคิด ที่จะทำข้าวกล้องไว้รับประทานเอง เพื่อสุขภาพของคนในครอบครัว จึงคิดที่จะทำเครื่องสีข้าวด้วยมือ เพื่อให้ได้ข้าวกล้องตามที่ต้องการเป็นข้าวกล้องที่มีสารอาหารครบถ้วนจริงๆ

จากการที่ได้บริโภคข้าวกล้อง สามารถรักษาสุขภาพทำให้หลายคนหันมาตื่นตัว ปรับวิธีการรับประทานอาหารเพื่อมีสุขภาพชีวิตที่ดีมากขึ้น เพราะข้าวไม่มีโปรตีนที่ทำให้เกิดอาการแพ้เหมือนข้าวสาลี ไม่มีโคเลสเตอรอล แล้วยังมีไขมันต่ำ ข้าวจึงได้ชื่อว่าเป็นสุดยอดอาหารธัญพืช โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าวกล้องที่มีคุณค่าอาหาร อันเป็นประโยชน์ตามธรรมชาติ ซึ่งสารอาหารมหัศจรรย์ในข้าวกล้องดีกว่าข้าวขาว ข้าวกล้องยังมีสารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย ช่วยเสริมสร้างซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอ แป้งในข้าวกล้องถือเป็นคาร์โบไฮเดรตเชิงซ้อน ที่มีการย่อยสลายอย่างช้าๆ ทำให้ระดับน้ำตาลในเลือดอยู่ในสภาวะควบคุม ข้าวกล้องจึงช่วยป้องกันโรคเบาหวานได้ และให้พลังงานต่ำ ช่วยรักษาน้ำหนักตัวไม่ แต่แป้งในข้าวขาวถือเป็นคาร์โบไฮเดรตเชิงเดี่ยว ทำให้น้ำตาลในเลือดสูงเร็ว ไม่สมดุลกับระดับอินซูลิน ทำให้น้ำตาลเหลือในกระแสเลือดมาก ร่างกายจะเปลี่ยนน้ำตาลเป็นไขมัน เป็นสาเหตุที่ทำให้อ้วนง่าย วิตามินและเกลือแร่ ข้าวกล้องมีวิตามินเอ วิตามินอี วิตามินบี ๑ ที่ป้องกันโรคเหน็บชา วิตามินบี ๒ ป้องกันโรคปากนกกระจอก และวิตามินบีอื่นๆ อีกหลายชนิด และยังมีอุดมไปด้วยธาตุเหล็ก แคลเซียม ฟอสฟอรัส ซิลิเนียม แมกนีเซียมที่ช่วยป้องกันการเกิดโรคหัวใจ และโพแทสเซียม ช่วยลดความดันโลหิตไฮอาหาร ช่วยให้ระบบขับถ่ายเป็นไปอย่างปกติ ลดการท้องผูก ป้องกันโรคเกี่ยวกับลำไส้ และโรคมะเร็งลำไส้ นอกจากนี้ยังป้องกันโรคหัวใจขาดเลือด โรคเบาหวาน สารต่อต้านอนุมูลอิสระ เช่น แอนโทไซยานิน ไฟโตสเตอรอล โทโคเฟอรอล ออริซานอล กรดฟอลิก จากคุณสมบัติดังกล่าวทำให้องค์การอาหารและยาแห่งสหรัฐอเมริการับรองให้ข้าวกล้องสามารถใช้ฉลากอาหารกล่าวอ้างของธัญพืชเต็มเมล็ด (whole grain) ที่ว่าเป็นอาหารที่มีไขมันต่ำ ไขมันอิ่มตัว

ต่ำ และโคเลสเตอรอลต่ำ ได้อย่างเต็มภาคภูมิแถมยังอ้างคุณสมบัติในการช่วยลดความเสี่ยงของโรคหัวใจและมะเร็งบางชนิดได้อีก^{๒๘}

จากคุณค่าของสารอาหารที่มีอยู่ในข้าวกล้อง ทำให้ชาวตำบลน้ำริด เกิดความสนใจที่จะผลิตข้าวกล้องไว้รับประทานเองในครอบครัว เพื่อจะได้มีสุขภาพที่ดีจึงได้เกิดความคิดที่ได้จากการศึกษาดูงานการผลิตข้าวกล้อง และได้นำภูมิปัญญานั้นมา ผลิตข้าวกล้องสำหรับใช้บริโภคเองและจำหน่าย เพื่อสร้างเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัวและชุมชนในตำบลน้ำริด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี จากการลงเก็บข้อมูลภูมิปัญญาในการทำข้าวกล้องของชาวตำบลน้ำริด มีดังนี้

๑. นางสาว อยู่มนใจ
๒. นางแก้วลำ เพชรแบน
๓. นางลำดวล วันปา

จากการลงพื้นที่ทำให้ทราบว่า การผลิตข้าวกล้องของชาวตำบลน้ำริด นอกจากจะผลิตไว้บริโภคเพื่อสุขภาพแล้ว ยังผลิตเพื่อจำหน่ายเป็นการสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนแล้วยังเป็นผลดีแก่ชาวตำบลน้ำริด ในด้านต่างๆ ดังนี้

ในด้านเศรษฐกิจ ช่วยเพิ่มรายได้และกระจายรายได้ตลอดปี เป็นการดำเนินระบบเกษตรแบบผสมผสาน ก่อประโยชน์ในด้านการทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ช่วยให้คุณภาพชีวิตของเกษตรกรดีขึ้น มีการสร้างรายได้จากการผลิตข้าวจำหน่าย ทำรายได้ให้กับชุมชน เป็นการลดปัญหาคนว่างงานในชุมชนได้อีกอย่างหนึ่ง ทำให้เศรษฐกิจมีการหมุนเวียนในชุมชนที่ดี สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน

ในด้านครอบครัว ทำให้มีรายได้เข้ามาเสริม มีการอยู่ดีกินดี สร้างฐานะให้เกิดความมั่นคง มีคุณภาพที่ดีในชีวิตครอบครัว ลดปัญหาค่าใช้จ่าย และตนในครอบครัวมีสุขภาพที่ดี เพราะข้าวกล้องช่วยเสริมวิตามินทำให้ร่างกายแข็งแรง

ในด้านสังคม ทำให้สังคมมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีการกระจายรายได้เข้าสู่ชุมชน คนในชุมชน มีการรวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนบนหลักของความรู้รักสามัคคี สร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกันในชุมชน และนอกชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจสังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เช่น การรวมกลุ่มอาชีพ ทำให้สังคมมีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความรู้และคุณธรรมในการ ดำเนินชีวิต มีการรวมกลุ่มของชุมชนหลายๆ แห่ง เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้สืบทอดภูมิปัญญา และร่วมกัน พัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างรู้รักสามัคคีเสริมสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชน ให้เกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียงในที่สุด

๒.๖.๓ ภูมิปัญญาการจักสาน

ในตำบลน้ำริด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ได้มีภูมิปัญญาในการประกอบอาชีพในการจักสาน เป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมานานจากบรรพบุรุษ จากรุ่นสู่รุ่นเป็นภูมิปัญญาจักสาน เครื่องมือเครื่องใช้ ในการประกอบอาชีพ การจักสานเป็นงานหัตถกรรมอย่างหนึ่ง การจักสานเป็นการนำวัสดุขนาดเล็กและยาวเรียกว่า ตอก มาขัด หรือสาน กันจนเป็นชิ้นงาน เช่น เสื่อ หรือภาชนะอื่นๆ

^{๒๘} พชรตั้งตระกูล, สารมัทศกรย์ข้างกล้อง [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.healthtoday.net/thailand/nutrition/nutrition_๘๘.html [๒๘ พ.ย.๒๕๕๓].

เช่น ตะกร้า เข่ง หรือของใช้อื่นเช่น ลูกตะกร้อ เป็นต้นวัสดุที่ใช้ในงานจักสาน มักเป็นวัสดุจากธรรมชาติ เช่น ไม้ไผ่ หวาย ปอ เป็นต้น ในภายหลังมีการใช้ผักตบชวา และวัสดุเลียนแบบธรรมชาติ ทำให้มีความทนทานมากขึ้น แต่มีสีส่นและคุณลักษณะภายนอกคล้ายวัสดุ หัตถกรรมเครื่องจักสานเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนที่สำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หัตถกรรมเครื่องจักสานเป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า ภูมิปัญญาอันเฉลียวฉลาดของคนในท้องถิ่น ที่ใช้ภูมิปัญญาสามารถนำสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนมาประยุกต์ทำเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งมีประโยชน์ในการดำรงชีวิต

จะเห็นได้ว่าหัตถกรรมเครื่องจักสานมีมานานแล้วและได้มีการพัฒนามาตลอดเวลาโดยอาศัยการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง การดำรงชีวิตประจำวันของชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้เอาการเรียนรู้หนังสือมาเกี่ยวข้อง การเรียนรู้อาศัยวิธีการฝึกหัดและบอกเล่า ซึ่งไม่เป็นระบบในการบันทึก สะท้อนให้เห็นการเรียนรู้ ความรู้ที่สะสมที่สืบทอดกันมาจากอดีตมาถึงปัจจุบัน หรือที่เรียกกันว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้นกระบวนการถ่ายทอดความรู้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นคงอยู่ต่อเนื่องและยั่งยืน จากการลงพื้นที่การเก็บข้อมูลพบว่าภูมิปัญญาด้านการจักสานของชาวตำบลน้ำริด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ที่ยึดประกอบอาชีพในด้านการจักสาน เพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับครอบครัวมี ดังนี้

๑. นายตัง ใจหล้า
๒. นายสอด สีดี
๓. นายไต้ะ ยาอยู่สุข
๔. นายมูล จันทร์เจ็ก
๕. นายฝ้าย แก้วรักถา
๖. นางอุไร สุขณร
๗. นางเพชรพัคตร์ แจ้ทอง

จากการที่ได้ลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูลและศึกษา ของการประกอบอาชีพภูมิปัญญาในด้านการจักสานนี้ ประโยชน์ที่ชาวตำบลน้ำริด จะได้รับจะได้รับในด้านต่างๆมีดังนี้

ในด้านเศรษฐกิจ เป็นการประกอบอาชีพ เพื่อให้ได้เงินหรือรายได้มาจับจ่ายใช้สอยสำหรับการ ดำเนินชีวิต รายได้เกิดการหมุนเวียน ทำให้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศก้าวหน้า ผลจากการที่ประชาชนประกอบอาชีพ มีงานทำ มีรายได้ ชุมชนมีความเข้มแข็งและชำระภาษีให้แก่รัฐ เพื่อรัฐจะได้นำไปพัฒนาประเทศในด้านต่าง

ในด้านครอบครัว เมื่อประชาชนในชาติมีการประกอบอาชีพ มีรายได้มาเลี้ยงตนเองและครอบครัว ทำให้อัตราการว่างงานลดน้อยลง ทำให้มีรายได้สามารถส่งเสียบุตรหลานได้รับการศึกษาเพื่ออนาคตที่ดีของสังคมต่อไป การประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชนและในประเทศ จึงเป็นการช่วยพัฒนาประเทศชาติได้อีกทางหนึ่ง

ในด้านสังคม ทำให้เกิดรายได้ให้กับชุมชน มีการจัดจ้างงานทำให้เกิดการทำงานเป็นกลุ่มอันจะนำมาซึ่ง จะเกิดความรักความสามัคคีขึ้นในชุมชน และเป็นการสร้างเอกลักษณ์อย่างหนึ่งให้กับชาวตำบลน้ำริด ทำให้ชาวบ้านอยู่อย่างพึ่งพาอาศัยกันการทำมาหากิน เป็นการรื้อฟื้นและอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่กำลังจะหายไป และให้เกิดจิตสำนึกในการถ่ายทอดภูมิปัญญาไว้ ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน

ภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่ประกอบไปด้วยคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมนั้น ชีวิตของชาวบ้านไม่ได้แบ่งแยกเป็นส่วน ๆ หากแต่ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กันทำมาหากิน การร่วมกันในชุมชน การปฏิบัติศาสนา พิธีกรรมและประเพณี อันจะเกิดความมั่นคงเข้มแข็งของชุมชนต่อไป

๒.๖.๔ ภูมิปัญญาด้านตีเหล็ก (มิด,พริ้ว)

ประชาชนชาวตำบลน้ำริด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ได้สืบทอดภูมิปัญญาในด้านการตีเหล็ก มาจากบรรพบุรุษมาช้านาน การสืบทอดภูมิปัญญานี้ เป็นการสืบทอดเอาไว้ให้ลูกหลานไว้ในการดำรงชีพ เดิมทีเป็นการตีเหล็กของชาวตำบลน้ำริด มีการตีเหล็กไว้ใช้ในครอบครัวเท่านั้น ต่อมามีการตีเหล็ก มิด พริ้ว และเครื่องมือการเกษตรและเป็นที่ถูกใจ ของคนชุมชนเลยหันทำการตีเหล็ก เพื่อจำหน่ายเป็นการสร้างรายได้เสริมให้กับครอบครัว การตีเหล็กของชาวตำบลน้ำริด เลือกรสเหล็กที่เหมาะสมในการตีเฉพาะงาน เช่น การทำมิดขอ มิดใช้ เครื่องมือในการเกษตร และทำเป็นเครื่องมือในการทำมาหากิน ซึ่งสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษมา จนถึงปัจจุบันเป็นภูมิปัญญาที่มนุษย์คิดค้นการทำเครื่องมือในการดำรงชีพ ในการทำครัว และเครื่องมือการประกอบอาชีพ ภูมิปัญญาการตีเหล็กของชาวตำบลน้ำริด จะทำอย่างถูกวิธีการตีมีแต่สมัยโบราณซึ่งมีความอ่อนละเอียดยและประณีตมีการเผาเหล็กกล้าให้จนร้อนแดงโชติช่วงแล้ว การตีเหล็กต้องอาศัยการเข้าใจ ทำ คนไม่เคยมีอาชีพนี้ไม่สามารถทำได้อย่างแน่นอน เพราะต้องใช้กำลังตีอย่างมาก จังหวะในการตีของคนสามคนต้องทำงานกันอย่างรู้ใจและเข้าใจกันทำให้มีดออกมา มีความงดงามเกิดประโยชน์สูงสุดอย่างตั้งใจ และการชุบมีการฝนมีดล้วนอาศัยความชำนาญอย่างจัดจ้านตั้งใจให้ผลงานออกมามี

นอกจากนั้นภูมิปัญญาในด้านการตีเหล็กของชาวตำบลน้ำริดได้มีการดัดแปลงเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ เพราะมีคนนิยมมากขึ้น เช่น มิดปิงตอ มิดโต้ มิดปลายแหลม มีเหลาตอก จอบเสียม ลีว ขวาน ปัจจุบันดัดแปลงเป็นอุปกรณ์ต่างๆได้ทุกชนิดตามความต้องการของลูกค้าโดยช่างตีเหล็กของชาวตำบลน้ำริด ยังรักษามาตรฐานและคุณภาพดีเสมอ จึงมีผู้นิยมนำมาใช้บริการเป็นประจำเสมอ การตีเหล็กเป็นภูมิปัญญาฝีมือแรงงานของคนในชุมชนอย่างแท้จริง มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น จึงทำให้คนในชุมชนมีความรักความสามัคคีเปรียบเสมือนครอบครัวเดียวกัน

แต่ในปัจจุบันอาชีพตีเหล็ก มิด พริ้ว ของชาวตำบลน้ำริด เริ่มเหลือน้อยลงมาก เนื่องจากคนในท้องถิ่นไม่สืบทอดภูมิปัญญานี้ ไปทำงานตามโรงงานเป็นส่วนมาก แต่ก็ยังมีภูมิปัญญาในด้านนี้ยังหลงเหลืออยู่บ้างในตำบลน้ำริด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ประกอบกับจากการผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ในสมัยนี้ ส่วนใหญ่จะทำจากโรงงาน ซึ่งกรรมวิธีผลิต มิด พริ้ว จอบ เสียม มีความทันสมัย รวดเร็ว ออกมาจำหน่ายอยู่ทั่วไป แต่สัณฐานภาพการใช้งานที่ทำด้วยฝีมือแรงงานของช่างตีเหล็กไม่ได้ เพราะมีการทำแบบอ่อนละเอียดยมากกว่าผลิตในโรงงาน จึงใช้งานได้ดีกว่ากัน การตีเหล็กของชาวตำบลน้ำริด ต้องมีอุปกรณ์ เช่น เครื่องมือเจียรระโน ถ่านสำหรับเผาเหล็ก ภาชนะรองรับน้ำและคีมจับเหล็กจากนั้นก็นำแหวนบรณยนต์มาตัดให้ได้ขนาดที่ต้องการ นำไปเผาไฟ ที่ความร้อนซึ่งได้ใช้คอนปอนดีตี พอได้รูปปร่างตามที่ต้องการแล้วก็นำไปแช่น้ำ ก่อนจะตกแต่งชิ้นงานแล้วเอาไปเจียรระโนให้คม หลังจากนั้นจะนำไปเผาไฟและแช่น้ำอีกครั้งก็เสร็จเรียบร้อยอาชีพตีเหล็ก หรือคนตีเหล็ก เป็นอีกอาชีพหนึ่งซึ่งต้องใช้กำลัง ฝีมือ ความประณีตละเอียดอ่อนอย่างมากในการผลิตผลงาน

แต่ละชั้น เช่น มีดให้มีความสวยงามทนทาน เป็นที่ถูกใจและลูกค้ายอมรับจึงจะอยู่ได้นาน นับว่าเป็น ภูมิปัญญาที่สร้างความภาคภูมิใจให้กับชาวตำบลน้ำริดเป็นอย่างมาก จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลพบว่า ภูมิปัญญาในด้านการตีเหล็ก (มีด, พร้า) ที่ยึดการประกอบเป็นอาชีพนี้ เพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับ ครอบครัวมีดังต่อไปนี้

๑. นายชุม สุขเนอร์
๒. นายเดชา ใจหล้า
๓. นายสมพงษ์ วงษ์แสนศรี

จากการที่ได้ประกอบอาชีพในด้านภูมิปัญญาในด้านการตีเหล็ก (มีด, พร้า) ประโยชน์ที่จะได้รับในด้านต่างๆ มีดังนี้

ในด้านเศรษฐกิจ ทำให้มีรายได้เสริมให้กับครอบครัว ชุมชน เกิดการจ้างงานทำให้ฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความมั่นคงทำให้ชุมชนมีความพร้อมในการพัฒนาไปในทางที่ดี การประกอบอาชีพเป็นที่มาของรายได้ เพื่อนำไปใช้จ่ายในการดำรงชีวิต ซึ่งมีความจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยสี่ ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ประชาชนมีการศึกษามากขึ้น ความรู้ที่ได้รับจะเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ เพื่อให้มีรายได้มาซื้อปัจจัยสี่และสิ่งของอื่น ๆ ในการดำรงชีวิตและสร้างมาตรฐานที่ดีให้แก่ตนเอง ครอบครัวและสังคม มีความมั่นคงในชีวิตและมีรายได้พอเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัว

ในด้านครอบครัว ทำให้มีรายได้เสริมเข้ามาจุนเจือในครอบครัว ทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น พอที่จะส่งเสริมให้การศึกษาแก่บุตรหลานให้มีอนาคตที่ดีต่อไป ให้มีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ในด้านชุมชน เป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชน เกิดการสร้างงานอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ เป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการตีเหล็กมีดพร้า อันเป็นเอกลักษณ์ของชาวตำบลน้ำริด ให้อยู่คู่กับชุมชนตลอดไป ภูมิปัญญายังเป็นศาสตร์เป็นศิลป์ของการดำเนินชีวิต เป็นความรู้ที่มีคุณค่าทั้งดีและงาม ภูมิปัญญายังได้สะท้อนความคิดความเชื่อ มีความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัวและคนในชุมชน ท้องถิ่นจารีตประเพณีต่างๆ ภูมิปัญญาเป็นสรรพวิชาความรู้ทั้งหมดที่ชุมชนท้องถิ่นใช้แก้ปัญหาต่างของชุมชนได้ ภูมิปัญญาสามารถปรับเปลี่ยนแบบแผนดำเนินชีวิตของบุคคล ซึ่งอาศัยอยู่ในท้องถิ่น ให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข หรือแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตของคนให้สอดคล้อง กับสภาพปัญหาของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปแต่ละยุคสมัย

2.7 สรุปภูมิปัญญา

องค์ความรู้หรือที่เรียกกันว่าภูมิปัญญาของตำบลน้ำริด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ เป็นองค์ความรู้ความสามารถทักษะอย่างหนึ่ง อันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านมาเป็น กระบวนการเรียนรู้ เลือกสรรปรับปรุงแต่งพัฒนาและถ่ายทอดสืบกันต่อมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของชาวบ้านให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสม กับยุคกับสมัยภูมิปัญญานี้ ลักษณะเป็นองค์รวม มีคุณค่าทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นในวิถีชีวิตไทย ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นท้องถิ่นอาจ เป็นที่ มาขององค์ความรู้ทั้งองกามขึ้นใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้การแก้ปัญหา การจัดการและการ ปรับตัวให้การดำเนินวิถีชีวิตของชาวตำบลน้ำริด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ เป็นภูมิปัญญาที่ ชาวน้ำริด ใช้ในการประกอบอาชีพในชีวิตประจำวัน เพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับครอบครัวและชุมชน มี ภูมิปัญญา ดังนี้

๑. ภูมิปัญญาในด้านการทอผ้า
๒. ภูมิปัญญาในด้านการผลิตข้าวกล้อง
๓. ภูมิปัญญาด้านการจักสาน
๔. ภูมิปัญญาด้านการตีเหล็ก (มีด, พร้า)

จากการศึกษาภูมิปัญญาของชาวตำบลน้ำริดแล้วพบว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นมีคุณค่า และ ความสำคัญไม่เพียงแต่สำหรับคนหรือท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังเอื้อประโยชน์อย่างใหญ่หลวง ต่อการ พัฒนาประเทศโดยรวมให้พัฒนาได้อย่างยั่งยืนและมั่นคง ด้วยความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิ ปัญญาในด้านการทอผ้า ภูมิปัญญาในด้านการผลิตข้าวกล้อง ภูมิปัญญาในด้านการจักสาน ภูมิปัญญา ในด้านการตีเหล็ก (มีด, พร้า) ของชาวตำบลน้ำริด เป็นภูมิปัญญาได้ยึดอาชีพ ที่ทำสืบทอดกันมา เป็น ภูมิปัญญาที่มีมาช้านาน จากบรรพบุรุษที่สั่งสมไว้ให้ มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อใช้ในการดำรงชีวิต ภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นผลดีและก่อประโยชน์ต่อชาวตำบลน้ำริด ดังต่อไปนี้

ในด้านเศรษฐกิจ ภูมิปัญญาในด้านการของชาวตำบลน้ำริด ได้สร้างรายได้เสริมให้กับ ครอบครัว ชุมชน มีการสร้างงานสร้างคนทำให้เกิดมีรายได้ สร้างความเข้มแข็งให้กับหมู่บ้าน เป็น เอกลักษณะประจำถิ่นอย่างหนึ่งที่สร้างจุดเด่น ที่จะทำให้ผู้พบเห็นอยากเข้ามาทัศนศึกษา อันจะเกิดมี การหมุนเวียนทางด้านเศรษฐกิจในชุมชน ทำให้ความเป็นอยู่ที่ดีในสังคม เป็นการพัฒนาท้องถิ่นให้ เจริญมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ในด้านครอบครัว ทำให้มีรายได้เสริมเข้ามาจนเจือในครอบครัว อันจะเป็นการอยู่ดีกินดี ในการดำรงชีพ สร้างฐานะให้เกิดความมั่นคง มีความเป็นอยู่ที่ดี อยู่อย่างพอมีพอกินและพึ่งตนเองได้ สามารถเลี้ยงดูครอบครัวให้เป็นสุขส่งเสริมด้านการศึกษาให้แก่บุตรหลานให้มีอนาคตต่อไป

ในด้านชุมชน ทำให้ชุมชนมีรายได้อย่างต่อเนื่องตลอดปี เสริมรายได้ให้กับครอบครัวของ สมาชิกพร้อมกับลดแรงงานไปต่างจังหวัด สืบทอดศิลปะอันดั้งเดิมต่อไป สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ ชุมชนให้เข้มแข็ง ทำให้เกิดการสร้างงานสร้างคนสร้างอาชีพให้กับชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีความ เป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และยังเป็นการส่งเสริมอนุรักษ์สืบทอดภูมิปัญญานี้ไว้ ให้นานชั่วลูกชั่วหลานต่อไป ภูมิปัญญายังเป็นการประกอบอาชีพที่ผสมผสาน ความรู้เดิมกับแนวคิด

หลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ หมายถึง การนำความรู้ ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ เข้ามาแก้ปัญหาชุมชนได้

จากความสำเร็จของภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่กล่าวมาข้างต้น สามารถได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นมรดกทางวัฒนธรรม อันเกิดจากการพัฒนาการปรับตัว และปรับวิถีชีวิตของคนเป็นความรู้ที่เกิด จากการทดลองทางสังคม ความรู้เหล่านี้ถูกค้นพบ ลองใช้ ดัดแปลง ถ่ายทอดกันมาด้วยเวลาอัน ยาวนาน ผ่านกระบวนการขัดเกลาของกลุ่มคน จึงมีค่าและมีความสำคัญยิ่งนัก นับว่าเป็นมรดกทาง ปัญญาของมนุษย์ ที่ทุกคนควรรักษา พัฒนา และนำมาปรับปรุงใช้พัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

จากการศึกษาความหมายของภูมิปัญญาสรุปได้ว่า ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ความสามารถที่ได้สั่งสมสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน แต่กระบวนการสั่งสมสืบทอดกันมานี้ไม่ได้ จำกั้อยู่เฉพาะตระกูลใดตระกูลหนึ่ง แต่กระจายความรู้ให้ทั่วทั้งหมู่บ้านหรือท้องถิ่นนั้นๆ อาจจะ ประสบปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น จึงทำให้ชุมชนหรือท้องถิ่นคิดหาวิธีแก้ไขจึงเกิดเป็นความรู้ร่วมกัน เรียกว่า ภูมิปัญญาภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง องค์ความรู้ที่เกิดจากกระบวนการคิด ทำ เพื่อนำมาใช้ เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาของชาวบ้านเอง และอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตแต่ละวัน ของคนในชุมชนเพื่อให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมพัฒนา และถ่ายทอดสืบทอดกันมา ภูมิปัญญาเป็นศาสตร์ และศิลป์ของการดำเนินชีวิต ซึ่งผู้คนได้สั่งสมสืบทอดกันมาช้านาน จากพ่อแม่ ปู่ย่าตายายสู่ลูกหลาน จากคนรุ่นสู่อีกรุ่นหนึ่งจากอดีตถึงปัจจุบัน ภูมิปัญญาเป็นศาสตร์ คือ เป็นความรู้ที่มีคุณค่าดีงามที่คนได้ค้นคิดขึ้นมาไม่ใช่ด้วยสมองแต่เพียงอย่างเดียว แต่ด้วยอารมณ์ ความรู้สึก ญาณทัศนะ คือ ด้วยจิตวิญญาณ ภูมิปัญญาสามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหา และพัฒนาวิถี ชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และเหมาะสมกับยุคสมัย เป็นความคิดที่จะสามารถพัฒนา ประเทศชาติได้ต่อไปในอนาคต

ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นความรู้ที่เป็นประโยชน์อย่างมากที่มนุษย์ได้ค้นพบ จากเกิดจาก ประสบการณ์แล้วนำมาใช้ในการดำรงชีพเพื่อความอยู่รอดของตน มีการผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญาดกผลึกเป็นองค์ความรู้ที่ใช้ประกอบการทำมาหากินและสามารถ นำมาปรับประยุกต์ใช้ในชุมชนและสังคมได้ จากความรู้และประสบการณ์โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็น พื้นฐานแห่งองค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการแก้ปัญหาและการปรับตัวในการดำเนินชีวิต เป็น ความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชนและในตัวผู้รู้เอง หากมีการสืบค้นเพื่อศึกษาและนำมาใช้ก็จะเป็น ที่รู้จักกันและยอมรับ ถ่ายทอดและพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ตามยุคตามสมัยได้ ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมของประสบการณ์ของผู้รู้ในชุมชน และเป็น ประสบการณ์ที่ได้รับจากการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษที่มีความรู้และจากสถาบันต่างๆ มากมายซึ่งมี อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ด้วย และมีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานภูมิปัญญา เป็นสิ่งที่มีมานานมีการปฏิบัติโดยผู้คนในชุมชนนั้น ซึ่งการศึกษาในระยะแรกๆ เป็นเรื่องของ วัฒนธรรมในชุมชน เรื่องการพึ่งพาตนเองของชาวบ้านต่อมาได้ศึกษากว้างขึ้นในลักษณะของ

นักปราชญ์ชาวบ้าน ดังนั้น ภูมิปัญญาชาวบ้านจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจและได้รับการรื้อฟื้นและแพร่หลายกันมากขึ้น

ภูมิปัญญามีประโยชน์ และความสำคัญของภูมิปัญญา ที่บรรพบุรุษไทย ได้สร้างสรรค์ และสืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง จากอดีตสู่ปัจจุบัน ทำให้คนในชาติเกิดความรัก และความภาคภูมิใจ ที่จะร่วมแรงร่วมใจสืบสานต่อไปในอนาคต เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถาปัตยกรรม ประเพณีไทย การมีน้ำใจ ศักยภาพในการประสานผลประโยชน์ เป็นต้น ภูมิปัญญาไทยจึงมีคุณค่าและความสำคัญดังนี้

กระบวนการสร้างภูมิปัญญานั้นเป็นกระบวนการทางภูมิปัญญาไทย คือ ความรู้ความสามารถในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำรงชีวิตในสังคมไทย ภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมีมากมายหลายด้านภูมิปัญญาบางด้านสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยในด้านต่างๆหลายด้านได้แก่ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านคติความเชื่อ ด้านการดำเนินชีวิต ด้านศิลปวัฒนธรรม ที่มีการพึ่งพาธรรมชาติ ความคิด ความเชื่อทางศาสนาการผสมผสานกับวัฒนธรรมต่างชาติมีการดัดแปลงปรับปรุงเพื่อให้เหมาะสมกับเอกลักษณ์เฉพาะ และมีการพัฒนาถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ภูมิปัญญาการทอผ้า การจักสาน การตีเหล็ก (มีดพร้า) การผลิตข้าวกล้อง เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวตำบลน้ำริด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี เป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษที่ชาวตำบลน้ำริด ได้ใช้ในการดำรงชีพในการทำมาหากินสร้างรายได้ให้กับชุมชนและเป็นเอกลักษณ์ของชาวตำบลน้ำริด เป็นสิ่งที่มีคุณค่าที่ของชุมชน

จากการศึกษาความหมายของภูมิปัญญาสรุปได้ว่า ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ความสามารถที่ได้สั่งสมสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน และได้แต่กระจายความรู้ให้ทั่วทั้งหมู่บ้านหรือท้องถิ่นนั้นๆ อาจจะประสบปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น จึงทำให้ชุมชนหรือท้องถิ่นคิดหาวิธีแก้ไข จึงเกิดเป็นความรู้ร่วมกัน เรียกว่าภูมิปัญญาชาวบ้านหมายถึง องค์ความรู้ที่เกิดจากกระบวนการคิดทำเพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาของชาวบ้านเองและอำนวยความสะดวก ในการดำเนินชีวิตแต่ละวันของคนในชุมชน เพื่อให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมพัฒนาและถ่ายทอดสืบทอดกันมา ภูมิปัญญาเป็นศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิต ซึ่งผู้คนได้สั่งสมสืบทอดกันมาช้านาน จากพ่อแม่ปู่ย่าตายายสู่ลูกหลานจากคนรุ่นสู่อีกรุ่นหนึ่ง จากอดีตถึงปัจจุบัน ภูมิปัญญาเป็นศาสตร์คือ เป็นความรู้ที่มีคุณค่าดีและงามที่คนได้ค้นคิดขึ้นมา ไม่ใช่ด้วยสมองแต่เพียงอย่างเดียว แต่ด้วยอารมณ์ ความรู้สึก ญาณทัศนะ คือ ด้วยจิตวิญญาณภูมิปัญญาสามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สมดุล กับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัยและสามารถเป็นความคิด ที่จะสามารถร่วมพัฒนาประเทศชาติได้ต่อไปในอนาคต